

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

Методичний збірник

**Впровадження
інноваційних форм роботи
з національного виховання
у творчих об'єднаннях
еколого-натуралістичного
напряму**

м.Краматорськ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР

Методичний збірник

**Впровадження
інноваційних форм роботи
з національного виховання
у творчих об'єднаннях
еколого-натуралістичного
напрямку**

м.Краматорськ - 2016

УДК 374.31
ББК 20.1
В80

Укладач: Гнибіда О.А., методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Рецензенти: Шатух Н.М., заступник директора з інформаційної та інструктивно-методичної роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Бульбенко О.О., завідувач відділом організаційно-масової роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Любов до природи традиційно розглядається як складова патріотизму. Образно цей зв'язок ілюструють відомі слова Михайла Прішвіна: *«Любити природу – означає любити Батьківщину»*.

У педагогіці зазвичай любов до Батьківщини і її природи розглядається як результат цілеспрямованого виховання упродовж усього життя.

Патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної творчості – виховання людини-громадянина, людини-патріота, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій, звичаїв, обрядів, як ланки, що визначає духовну єдність поколінь, почуття громадянської й соціальної відповідальності, бажання поліпшити умови життя в рідній місцевості.

Збірник містить методичні матеріали на допомогу керівникам гуртків та творчих об'єднань еколого-натуралістичного спрямування із впровадження інноваційних форм роботи з національного виховання в творчих об'єднаннях еколого-натуралістичного напрямку для використання у практичній діяльності при організації проведення гурткових занять, масових заходів, дослідницької роботи вихованців.

Робочі мови збірника – українська, російська.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	
<i>Гнибіда О.А.</i>	7
НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	
<i>Александрова Н.П.</i>	10
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО ВХОДЖЕННЯ ДИТИНИ В ЖИТТЯ РІДНОГО КРАЮ ЧЕРЕЗ ЙОГО ПРИРОДУ, МОВУ, ТРАДИЦІЇ, КУЛЬТУРУ (ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ПІДДУБНЕНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ ВЕЛИКОНОВОСІЛКІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)	
<i>Мельничайко А.В.</i>	27
РОЛЬ ГРОМАДСЬКО АКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ	
<i>Гнибіда О.А.</i>	33
ДЕ ЩЕ Є ТАКІ ЧАРІВНІ НОЧІ	
<i>Балакар І.А.</i> ,.....	43
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ЕКОЛОГІЧНОГО НАРОДОЗНАВСТВА «ЗЕМЛЯ, ДЕ ЖИВЕМО, УКРАЇНОЮ ЗОВЕМО» (ДЛЯ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ, У ЯКОМУ КОМПАКТНО ПРОЖИВАЮТЬ ПРЕДСТАВНИКИ ДЕКІЛЬКОХ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН)	
<i>УКЛАДАЧ: Авілова О.В.</i> ,.....	44
ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ «РОСЛИНИ - СИМВОЛИ УКРАЇНИ» (КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ ГУРТКА «ЮНІ ОХОРОНЦІ ПРИРОДИ»)	
<i>Колбасіна Т.П.</i> ,.....	63
УКРАЇНІ	
<i>Зубченко Ю.Б.</i> ,.....	72
РОСЛИННИЙ СИМВОЛІЗМ ЯК КЛЮЧ ДО БІЛЬШ ПОВНОГО РОЗУМІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ РІДНОГО КРАЮ (ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА)	
<i>Михальчук Влада</i>	73
ДОДАТКИ	
<i>Із виступу команди Донецької області на Всеукраїнському фестивалі патріотичних дій</i>	79
<i>Гімн юннатів ДООЕНЦ, Сл.Гнибіди О.А.</i> ,.....	81

ПЕРЕДМОВА

*Патріотизм – серцевина людини,
основа її активної позиції
В.О. Сухомлинський*

Час іде вперед, суспільство розвивається, а, отже, демократичні процеси у державі потребують вироблення нових суспільних вимог до освіти.

Виходячи із Концепції національно-патріотичного виховання відповідно нового Закону України «Про загальну середню освіту» (стаття 5), виховання громадянина має бути спрямованим передусім на розвиток патріотизму, любові до свого народу, до України.

В.Сухомлинський писав: «Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань нерозривно пов'язане з розумовим, моральним, трудовим, ідейно-світоглядним, естетичним, емоційним становленням особистості. Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яке проникає в усе, що пізнає, знає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і справи, дуже складно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею».

Актуальність національно-патріотичного виховання особистості в умовах глобалізації значною мірою зумовлюється вимогами сучасних державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, що мають забезпечити усім громадянам рівні стартові можливості для розвитку та застосування їхніх потенційних здібностей.

Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді. Адже саме вона вносить свої корективи в закони, суспільне життя, етико-моральні засади. Під словом «молодь» ми повинні вбачати своїх дітей, методику виховання молоді ототожнювати з вихованням власних. Якими б ми хотіли бачити своїх дітей? Чесними, вихованими, добрими людьми, які поважають старше покоління. Ці якості можна об'єднати в етично-моральну групу, без якої жодне суспільство не існує. Для того щоб виховати ці якості, ми намагаємося привити дітям гуманне ставлення до оточуючих, закласти основи суспільної моралі.

Патріоти своєї держави - це свідомі громадяни, люди, які пам'ятають своє коріння й шанують пам'ять предків, громадяни, які готові в будь-який момент віддати своє життя за Батьківщину

Сучасна молодь залишається сам на сам зі своїми проблемами, не має соціальної підтримки й не може визначитись в різноманітних політичних, соціальних, економічних, морально-етичних напрямках.

Щоб змінити становище на краще, нам необхідно зрозуміти, що не можна за короткий період часу змінити молодь, не змінивши суспільство. Ось чому, стрижнем усієї системи виховання в Україні повинна бути національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави. Національний характер виховання полягає у формуванні молоді людини як громадянина України.

Справжня суть виховної роботи полягає не у наших розмовах з дитиною, не безпосередньому впливові на дитину, а в організації життя дитини.

Наразі педагогічні працівники відшуковують нові форми організації життя і діяльності вихованців, відроджують або знаходять шляхи взаємодії з дітьми. Проводиться позаурочна навчально-виховна робота, де діти задіяні в гуртках, творчих об'єднаннях. Кожен захід, який проводиться у позашкільному закладі, просякнутий любов'ю, повагою, патріотизмом. Завжди особлива увага приділялась прищепленню знань про народні символи України і їх вшанування.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Гнибiда О.А, методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

*Любити природу – означає любити Батьківщину
Михайло Пришвін*

Любов до природи завжди традиційно розглядається як складова патріотизму.

Природа є могутнім засобом виховання у дітей ціннісних ставлень, моральних якостей, національної свідомості, важливим фактором виховання поваги й любові до своєї Батьківщини,

Патріотичне виховання засобами еколого-натуралістичної творчості – це виховання людини-громадянина, людини-патріота, основними рисами якої має бути національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних обрядів, звичаїв, традицій, почуття соціальної й громадянської відповідальності, бажання поліпшити умови життя в рідній місцевості.

Шляхи реалізації принципів національної спрямованості еколого-натуралістичної творчості можуть бути наступні:

1. Впорядкування змісту навчального матеріалу щодо посилення його українознавчої спрямованості з метою формування у вихованців почуття любові до рідного краю, його природи; включення до навчально-виховного процесу різноманітних пізнавальних тематичних екскурсій: в ліс, в поле, на берег річки чи озера, які стимулюватимуть у вихованців бажання більше побачити, більше зробити для збереження природного середовища, збагачуватимуть духовне життя дітей, а також виховуватимуть в них патріотизм, гордість за свою Батьківщину, почуття поваги до інших народів та до своєї малої Батьківщини.

2. Спрямування роботи гуртків та творчих об'єднань школярів на формування у них національної свідомості, прищеплення шанобливого ставлення до звичаїв і традицій українського народу щодо вшанування й збереження навколишнього середовища краю, підтримання таких важливих рис української нації, як доброзичливість, чуйність, працелюбність, толерантність, милосердя, що має знайти своє вираження в широкому й активному залученні в процес вивчення здобутків усної народної творчості (використання таких елементів національної культури як народні легенди, перекази, оповіді, загадки, думи, пісні, прислів'я та прикмети про рослини і тварин, про природні явища і процеси), елементів календарної обрядовості, землеробської культури, використанні народних традицій поведінки в природі та шанобливого ставлення до неї. Також корисним буде організація цікавих народознавчих хвилинок, до яких учні готують народні приказки, прислів'я, прикмети, пов'язані з

природними явищами, тваринами і рослинами. Такі народознавчі хвилинки можна організовувати у вигляді конкурсів або змагань.

3. Створення педагогічних умов для формування у вихованців почуття гордості за свою Батьківщину, як світову житницю. Землеробство є символом української культури, українського способу життя. Весь уклад життєдіяльності українця, його праця, звичаї, відпочинок та ментальність були детерміновані природними циклами та сільськогосподарським календарем. Землеробство ще з античних часів вважалось одним з найбільш шляхетних занять, наближених до мудрості. Воно давало змогу здобувати не тільки хліб насущний, а й хліб духовний. Ставлення українського селянина до землі було одухотвореним, возвеличеним. У психіці українців домінує довіра до природи. Моральні засади, що сформувалися на цьому ґрунті, були не тільки зовнішніми нормами поведінки, а й своєрідним внутрішнім імперативом існування. Зокрема, уявлення про добро і зло надихалося докільям і працею та відіграло роль вселенських світоглядних орієнтирів. Моральність, практичність та вправність і краса були неподільними у сприйнятті наших предків.

4. Максимальне використання виховного потенціалу краєзнавства та народознавства. Реалізація цих завдань може відбуватися шляхом практичного вивчення особливостей природи, господарства й населення рідного краю в процесі організації активних форм навчальної діяльності учнів (практичних робіт на місцевості, екскурсій, експедицій, дослідницьких проєктів). На прикладі своєї місцевості необхідно конкретизувати теоретичні біологічні знання, орієнтувати вихованців на дослідну, природоохоронну, суспільно корисну діяльність у рідному краї, що підводить вихованців до глибшого розуміння навколишнього середовища, сприяє пробудженню поваги і любові до своєї малої Батьківщини.

5. Використання виховного потенціалу етнекології. Народні знання є окремим видом допоміжних знань, засобом, що сприяє формуванню у вихованців інтересу до національної культури, являються передумовою формування їх національної самосвідомості, що сприяє засвоєнню знань. Доречно згадати слова видатного українського етнографа, народознавця Олекси Воропая «Звичаї, а також мова – це ті найцінніші елементи, що об'єднують окремих людей в єдиний народ, в єдину націю». (Олекса Воропай. Звичаї нашого народу).

6. Формування у гуртківців уявлення про досягнення нашої країни в галузі біологічної науки та культури, виховуючи тим самим гордість за геніїв свого народу та націю в цілому. Цей напрям виховної роботи можливо реалізовувати в процесі знайомства дітей зі значущими результатами діяльності видатних вітчизняних дослідників та діячів культури (наприклад, Т.Г. Шевченко, І.Я. Франко, Леся Українка, П. Чубинського, В.І. Вернадський, О.О. Богомолець, М.І. Вавілов, І.І. Мечніков, М.Г. Холодний та ін.). При цьому завжди необхідно підкреслювати їхню приналежність до України, звертати увагу на внесок української науки в розвиток світової біологічної та екологічної науки.

7. Надання переваги дослідницьким, комунікативно-діалогічним та моделюючим формам роботи, що дозволяє максимально використовувати

особистісний підхід до вихованців, розвивати їх творче мислення, підвищувати внутрішню мотивацію на отримання нових знань та навичок. Як приклад реалізації вищезгаданих завдань є впровадження проектної технології в позашкільну еколого-натуралістичну освіту.

8. Спрямовання позакласної та позашкільної еколого-натуралістичної роботи (екскурсії, походи, акції, екологічні рухи) на вивчення й дослідження рідного краю, що дає можливість розширювати світогляд вихованця, закріплювати і поглиблювати їхні знання, здобуті на заняттях гуртків, формувати високі моральні якості громадянина України. Екологічний рух, складовою якого є дитячі та молодіжні організації, виступаючи носієм нових екологічних цінностей, сприяє духовному зростанню, становленню нових ідеалів і орієнтирів у взаємодії з навколишньою природою.

З вище сказаного можна зробити висновок, що національно-патріотичне виховання підростаючого покоління засобами еколого-натуралістичної творчості сприяє становленню їх екологічної культури, формуванню екологічного світогляду, цінностей та ідеалів, орієнтованих на збереження довкілля свого рідного краю та України в цілому, домінування екологічно врівноважених норм поведінки особистості, вихованню екологічної культури вихованців.

Напрямами роботи позашкільного навчального закладу з національно-патріотичного виховання є наступні:

- формування патріотизму, відповідальності за долю нації, держави;
- виховання розуміння високої цінності українського громадянства, внутрішньої потреби бути громадянином України;
- формування поваги до Конституції України, державної символіки: Герба, прапора, Гімну України;
- збереження і продовження українських культурно-історичних традицій;
- виховання шанобливого ставлення до рідних святинь, української мови, історії;
- формування національної свідомості, людської гідності, любові до рідної землі, родини, народу;
- формування соціальної активності;
- виховання правової культури особистості;
- формування й розвиток духовно-моральних і загальнолюдських цінностей;
- формування в учнів потреби до праці як першої життєвої необхідності, високої цінності й головного способу досягнення життєвого успіху;
- сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;
- виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадській діяльності.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Александрова Н.П., в.о.директора Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

План

1. Вступ.
2. Теорія і практика національного виховання.
 - 2.1. Чому виховання є національним?
 - 2.2. Система національного виховання.
 - 2.3. Мета і завдання національного виховання.
 - 2.4. Народна педагогіка і національне виховання.
 - 2.5. Труднощі упровадження національного виховання.
1. Основні шляхи і засоби виховання національної свідомості.
2. З досвіду роботи Донецького обласного еколого-натуралістичного центру по організації національного виховання підрастаючого покоління в позашкільній освіті.
3. Висновки.

1. В С Т У П

Протягом віків люди сушили голови над таємницею становлення особистості, над пошуком шляхів і засобів впливу на її формування. Історію людства супроводжують численні педагогічні праці: трактати, повчання, підручники, посібники з порадами та настановами учителям та вихователям. Їх різноманітність вказує на те, що не було і не буде єдиного вседоступного і всезагального рецепту досконалого процесу виховання і навчання. Однак, розходячись у поглядах на деякі аспекти педагогічного процесу, науковці все ж сходяться на доцільності дотримання певних моментів у навчанні й вихованні дітей. Серед них – народне виховання. Воно полягає у здійсненні навчального та виховного процесу рідною мовою, у вивченні рідної історії та культури, у використанні елементів народознавства, етнографії, дитячого фольклору у виховному процесі. Ключовими поняттями народного виховання є національна школа та національна система виховання.

Народність, її роль та значення у вихованні дітей згадується у працях багатьох українських педагогів. Наведемо деякі з них. Так, Василь Скуратівський, наш земляк, слушно зауважував: «Людина, котра необізнана з етнічною своєрідністю власного народу, не осягнула духовного набутку попередніх поколінь, уподібнюється до перекотиполя, яке нездатне будь-де знайти собі прилисток; таких людей образно називають Іванами без роду-племені або ж манкуртами, яничарами».

Іван Огієнко закликав: «Бережімо все своє рідне, бережи, щоб не винародовитися, щоб не забути народу, з якого ти вийшов. Бережіть свою віру, звичаї, свою мову, і тим збережете національну істоту свою».

Великого значення надавали народному вихованню Софія Русова, Костянтин Ушинський, Яків Чепіга.

На сучасному етапі національна система виховання визначається як історично зумовлена і створена народом система поглядів, переконань, ідеалів, а також традицій, звичаїв, обрядів, практичних дій, спрямованих на виховання підростаючого покоління в дусі культурно-історичної спадщини, духовності нації.

Українська нація, як і всі нації світової співдружності, має свою самобутню історію, глибоко гуманістичну ідеологію, власну філософію буття, оригінальну систему виховання. Ідеями національного єднання, міцної дружби, товариської взаємодопомоги і милосердя, звеличення людини просякнуті усі сфери творчої праці, природно-історичного життя українців: державно-політична діяльність, право, мораль, економіка, культура, мистецтво, національні традиції і звичаї, виховання підростаючих поколінь.

Освіта і виховання є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національними шляхами. Виховання - це насамперед засвоєння кожною особистістю духовності, культури рідного народу, його національного духу, способу буття. Відтворюючи себе з покоління в покоління (фізично і духовно) і турбуючись про вічність існування в дружнім колі народів світу, кожна нація піклується про виховання дітей, щоб вони продовжували у віках історичну спадщину батьків, дідів і прадідів.

Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома людина, яка наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними і патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

1. Теорія і практика національного виховання.

1. Чому виховання є національним?

Видатні філософи, етнографи, психологи і педагоги світу здавна визнавали, що виховання має яскраво виражений національний характер. Як немає людини взагалі (абстрактної, безликої, без конкретної національної приналежності, а є людина – українець, росіянин та ін.), так немає і виховання взагалі, а є, як зазначив К.Д.Ушинський, виховання російське, англійське, німецьке. Будучи українцем, К.Д.Ушинський пишався своєю національною приналежністю, написав фундаментальну працю з українського народознавства. Він палко відстоював природне право кожного народу мати національну школу, національну систему виховання.

На кожному етапі розвитку національне виховання інтегрувало кращі здобутки світової культури, які увійшли до народних традицій і звичаїв, що стверджують добро, любов, красу, справедливість в усіх сферах життя, зокрема в справі виховання молодого покоління.

Результати світовідчуття і світорозуміння, світоглядні висновки і узагальнення українців надзвичайно цінні тим, що вони сформувалися на основі своєрідного національного буття, яке внесло в світову цивілізацію багато самобутнього. На цій основі сформувалась унікальна національна система

виховання, серцевина якої – національний тип народного ідеалу людини. Справжнє виховання не може існувати в якомусь “чистому” вигляді, бути нейтральним щодо нації, єдиним для усієї планети. Виховання у всі віки було і буде глибоко національним за сутністю, змістом, характером і засобами його реалізації. Тому пріоритетним напрямом розвитку сучасної педагогічної теорії і практики має стати утвердження національної системи виховання як провідного, системоутворюючого фактору культурно-національного відродження.

Правильно організоване національне виховання формує повноцінну цілісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадянську національну і особисту гідність, совість і честь. Простежується пряма закономірність виховання: чим глибше проникнення молоді в скарбницю матеріальної і духовної культури Батьківщини, вітчизняної історії й осмислення нею найвищих досягнень своєї нації, тим глибші патріотичні почуття, стійкіші громадянські пориви. Це забезпечує прилив сил, внутрішньої енергії, вищою стає продуктивність навчання, трудової діяльності в ім'я народу, Вітчизни.

Національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній традиції, духовності. Національне виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання. Національне виховання духовно відтворює в дітях рідний народ, увічніює в підростаючих поколіннях як специфічне, самобутнє, що є в кожній нації, так і загальнолюдське, спільне для всіх націй світу. Українське виховання формує з дітей типових носіїв національної культури, творців історичного шляху рідного народу.

2.2. Система національного виховання.

Національна система виховання включає в себе ті компоненти, які відповідають культурно-історичним здобуткам нації, перспективам її розвитку, матеріальним і духовним цінностям і характеризуються їх єдністю, цілісністю, взаємозалежністю і взаємозв'язком всіх своїх складових. Провідні ідеї буття українського народу проймають всю національну систему виховання, інтегрують її компоненти в цілісну систему.

Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Система виховання ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь, а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів.

Національне виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як природо відповідність, народність, етнізація виховання, гуманізм,

демократизм, зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу, поєднання педагогічного керівництва з самодіяльністю учнів, реалізація народознавчого, людинознавчого і особистісного підходів у процесі навчання і виховання та ін.

2.3. Мета і завдання національного виховання.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування у молоді духовності, моральності, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) наголошує на невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин.

Виховання освіченої, гармонійно розвиненої та національно свідомої людини неможливе без вивчення рідної мови, родоводу, історії. Також необхідно вивчати природу рідного краю, народну міфологію, фольклор, мистецтво, національну символіку, народні виховні традиції, родинно-побудову культуру, національні традиції, звичаї та обряди.

Традиції і звичаї – це своєрідні віковічні духовні устої розвитку народу, нації, які втілюють у собі його кращі досягнення в ідейному, моральному, трудовому і естетичному житті. Долучаючись до традицій, звичаїв і обрядів народу, молодь убирає в себе їхній філософський, ідейно-моральний, психологічний і естетичний зміст.

2.4. Народна педагогіка і національне виховання.

Кожна нація у своєму розвитку відібрала найкраще з досвіду поколінь і уклала вічний підручник, назва якому – народна педагогіка. Сила народної педагогіки саме в тому, що корінням своїм вона сягає в традиційні родинні зв'язки, скеровує життя людини в єдиний з природою біологічний ритм. Педагогічна культура українського народу знайшла своє відображення у фольклорі, народних виховних традиціях, етнографічному матеріалі, святах і обрядах, досвіді родинного виховання, у трудовому і громадському житті і стала важливим виховним компонентом. Без народної педагогіки, як без коріння чи фундаменту, не може повноцінно розвиватися сімейна, дошкільна і шкільна практика виховання дітей. Відрив наукової педагогіки від народної рівнозначний замуленню першоджерел, втраті історичних витоків навчання і виховання, їхніх культурно-національних основ.

За словами М.Стельмаховича, народна педагогіка наймудріша, бо засновникам її є не окрема людина, а цілий народ. Педагогічний вплив народної педагогіки на формування особистості важко переоцінити. Діти й підлітки сприймають її легко, природно і просто, часто навіть не відчуваючи, що їх виховують. Очевидно, це дало підставу К.Ушинському стверджувати: «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в інших народів». Прищеплення змалку працьовитості,

любові до своєї мови та країни, почуття приязні до інших народів, знання родоводу, шанобливе ставлення до батьків, землі, хліба, охорона честі родини, піклування про молодших, хворих, літніх людей, шанування народних звичаїв, традицій, національної атрибутики – ось неповний перелік того, чого вчить народна педагогіка.

2.5. Труднощі упровадження національного виховання.

Попри те, що витoki української національної системи виховання сягають глибини віків, запровадження її на сучасному етапі супроводжується певними труднощами. По-перше, багаторічне панування у нашій країні комуністичного режиму не сприяло утвердженню та поверненню споконвічних цінностей українського народу.

По-друге, існує дефіцит педагогів-професіоналів, які забезпечили б практичне застосування засад народної педагогіки у виховній роботі. По-третє, сучасна молодь мало цікавиться вивченням народних обрядів та звичаїв. Це ще раз доводить, що виховання в душі любові та поваги до усього національного потрібно починати з раннього віку. З іншого боку, це повинно спонукати педагогів до пошуку нових підходів, способів зацікавлення молоді з метою залучення її до культурної спадщини нашого народу, а це можливо лише за умови наявності у них почуття патріотизму та стійкої громадянської позиції. Сьогодні відбувається активний пошук шляхів подолання цих труднощів. З'являються праці науковців з проблем запровадження основних принципів національного виховання у систему освіти. Особлива увага приділяється використанню народних традицій, звичаїв та обрядів як засобів формування у підростаючих поколіннях життєво важливих якостей, що є складниками народної духовності.

3. Основні шляхи і засоби виховання національної свідомості.

Найчільніше місце в національній системі виховання належить узагальненому ідеалу українця – людини лагідної і щирої, правдолюбної і доброзичливої, дотепної і жартівливої, талановитої і працелюбною, витривалою і терплячою тощо.

У роки відродження в народній свідомості вирізьблюється ідеал людини – громадянина суверенної України. Який традиційно втілює в собі м'якість і ніжність вдачі, пісенність і музичність, доброту і милосердя, стійкість і незламність духу, вірність заповітам батьків і дідів. Ці якості сучасного українця, його волелюбною душі і сонячної духовності є ніби ідеальним відображенням його буття, матеріальною основи життя, найбільших наших багатств – родючих чорноземів, розкішної природи України.

Ідеали і інші духовні цінності рідного народу є водночас і загальнолюдськими цінностями. Як уже було сказано вище, національне і загальнолюдське – це не альтернативні, а взаємопроникаючі аспекти виховання як суспільного явища, в якому діалектично взаємопов'язані біологічні, психологічні та соціальні фактори. Загальнолюдський зміст завжди має конкретне національне втілення, відображення в системах виховання різних народів. Коли учні недостатньо оволодівають національними цінностями,

цілісною народною мудрістю, вони втрачають у своєму і загальнонаціональному, і загальнолюдському розвитку. Коли духовні цінності рідного народу забуваються, штучно звужуються, національна система виховання гальмується і занепадає. У суспільстві поширюються, як соціальні хвороби, духовні безбатченки. При цьому в молоді, як правило, не формуються, або дуже слабо формуються національні і загальнолюдські цінності, послаблюються відчуття своїх рідних, родоvodu, рідного краю, батьківської землі, рідного народу, а відтак і відчуття та розуміння інших людей, зокрема представників різних національностей, що призводить до міжнаціональних конфліктів. Порятунком із таких ситуацій є організація широкої національно-просвітницької діяльності, повноцінного науково обґрунтованого національного виховання, яке формує глибоко людське в людині, тобто одночасно реалізує загальнолюдське виховання.

Цілі і завдання національного виховання досягаються насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має втілювати в собі національні та загальнолюдські цінності і реалізується такими основними шляхами і засобами:

1. Рідна мова. Українська мова є однією з найдавніших і найрозвинутіших мов світу. Вона має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів практично невичерпна. Багатющі засоби рідної мови адекватні природним, національним особливостям українських дітей, створюють сприятливі умови для їх нормального розвитку. Засвоюючи рідну мову з раннього віку, діти поступово стають носіями національного змісту: засобами рідної мови в них найефективніше формуються національна психологія, характер, світогляд, свідомість і самосвідомість та інші компоненти духовності народу. Національне виховання реалізує здавна прийняту цивілізованим націями аксіому : нормальне навчання, виховання і розвиток підростаючих поколінь забезпечується лише рідною мовою.

Для Донеччини не характерне поширення української мови. Тому є проблема із навчанням дітей рідною мовою, вирішувати яку, ми вважаємо, треба не наказами і не силою, а показом краси і мелодійності української мови. Проте засилля російськомовної літератури та програм телебачення призводять до вживання русизмів і неправильного використання маловживаних слів. На заняттях намагаємось самі розмовляти виключно правильною мовою.

2. Родовід. Засобами рідної мови діти найбільше усвідомлюють ідейно-моральні цінності родоvodu, його основоположну роль в житті людини, нації, її культури і духовності. Народ, родина, родичі, родовід – ці однокореневі поняття супроводжують людину протягом усього життя, розкривають її ідейну, моральну, духовну сутність, природну, логічну послідовність основних етапів формування людини. Від роду до народу, нації – такий природний шлях розвитку кожної дитини, формування її національної самосвідомості і повноцінності.

В умовах вивчення свого роду, продовження його справ, реалізації мрій і надій, тобто в процесі родовідного виховання виникають психологічний комфорт, впевненість в своїх силах і можливостях.

Народ здавна застосовує в вихованні і поетизує, значення роду, родоводу в таких крилатих висловах : ”Ой роде наш красний, роде наш прекрасний”, “Козацькому роду нема переводу”, “Тяжко жити без роду-племіні”. Тому ми вважаємо, що цілком доцільно проводити виховні бесіди такого змісту на заняттях гуртків, під час екскурсій, зустрічей.

3. Рідна історія

З історії родоводу починається історія рідного народу. Національне виховання ґрунтується на фактах, відомостях, наукових знаннях історії Батьківщини. Її історія розкриває найцінніше духовне багатство – знання про виникнення, становлення, розвиток свого народу, нації. Вивчаючи історію України, вихованці глибоко засвоюють першоджерела, витoki духовності рідного та інших народів, які здавна живуть на території нашої держави. У зв'язку з тим, що історія України значною мірою замовчувалась та фальсифікувалась, Глибоко і систематично не вивчалась у школі, чимало молоді не знає сьогодні навіть основних етапів, доленосних подій історії рідного народу, не кажучи вже про події регіонального масштабу, історію власних міст, містечок і сіл. Враховуючи ці щастя позашкільна освіта має для цього значно більше можливостей, аніж шкільна, де отримання знань обмежене часом та шкільною програмою. У зв'язку з цим недоліком освіти необхідно глибше ознайомлювати гуртківців з історичними фактами, вчити осмислювати події, давати їм аналіз. На необхідно включати вивчення історії держави, міста на заняттях – у вигляді бесід, розповідей, захисту реферативних робіт, під час вивчення наукових відкриттів, немало яких було зроблено і нашими співвітчизниками.

4. Краєзнавство. Невід'ємна частина національного виховання – краєзнавство – історичне, етнографічне, географічне, фольклорне, літературне. Беручи активну участь у

Саме тут найтісніше переплітаються екологічне та національне виховання. Адже на кожному занятті ми спрямовуємо зусилля свої та дітей на ознайомлення з природою, її вивчення, розуміння, краєзнавчій роботі, діти з раннього віку прилучаються до героїки минулих епох, мистецьких традицій дідів і прадідів. Комплексна, всебічна краєзнавча робота дає змогу вивчати і цілісно сприймати колорит рідного краю, створює умови для глибокого засвоєння учнями регіональних особливостей національного життя. Завдяки цьому учні усвідомлюють себе, як частину народу, в них виховується синівська любов до рідного села, міста, краю. Найбільш зручно проводити краєзнавчу роботу під час екскурсій, походів, спрямовувати її на вивчення і збереження неповторних ландшафтів, їх первозданності, біосфери рідного краю, виявлення і охорону могил та захоронень, пам'яток природи.

5. Природа рідного краю. Однією з причин порушення єдності людини з природою було те, що нехтувались численні засоби національної системи виховання, спрямовані на формування в молоді екологічного світобачення.

Національне виховання повинно бути проїнята ідеєю вірності і відданості природі рідного краю. Виховна мудрість народу стверджує, що любов до всього живого на землі починається з дитинства : чуйного ставлення до кожної билини, комашки, тонкого сприймання великої тайни розвитку флори і фауни рідного краю, пізнання природи. виховання любові до неї.

6. Національна міфологія. Українські легенди, притчі, міфи є найпоширенішими жанрами народної міфології, що втілює в собі могутній виховний і пізнавальний потенціал. У міфології – витoki українського національного характеру, способу мислення, світогляду, філософського осмислення дійсності. Міфи містять важливі і цікаві відомості про походження наших предків, назв “Україна”, “українці” та ін.

Міфологічні твори втілюють надбання народної мудрості, художньо-образного бачення світу, символічного відображення предметів і явищ життя, фантастичні уявлення предків, їхні пориви в майбутнє, виточені і високі почуття та оригінальні мислительні дії. Звернення до міфологічних джерел дозволить стимулювати дитячу думку, розвине їх зацікавленість в історії краю.

7. Фольклор. У ньому відображено багатогранну і глибоку душу народу, його духовне багатство. У фольклорі – першовитoki оригінального світосприйняття, самобутнього тлумачення явищ природи і людського буття. У думках, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних перлинах у високо поетичній і глибоко ліричній формі відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу.

Український народ – один з найпісенніших у світі. Поринаючи у естетично принадне народнопісенне багатство, кожен учень усвідомлює, що пісня – незмінний супутник українця. Вона супроводжує весь його життєвий шлях – від народження до домовини. Фольклорне виховання пробуджує любов до життя, енергію національного творення.

Фольклорне виховання є найважливішою частиною етнопедагогіки, серцевиною національного виховання. Тому глибоке вивчення фольклору є необхідною умовою національного виховання у процесі гурткової роботи зокрема, та позашкільної освіти взагалі. Надзвичайно зручні умови для цього створюються при проведенні свят, вечорів, зустрічей, відвіданні концертів. Напередодні релігійних свят доцільно ознайомлювати дітей та вивчати разом з ними релігійні і обрядові пісні – колядки, щедрівки, гаївки і т.д.

8. Національне мистецтво. Система національного виховання використовує практично невичерпні можливості народного і професійного мистецтва у формуванні людини-гуманіста. Історична енергія народу, стійкість, багатство і краса його національного духу трансформувалися в різноманітних видах і жанрах мистецтва – пісенному, музичному, танцювальному, декоративно-прикладному та ін.

Національне мистецтво, як найяскравіше втілення творчого потенціалу народу завжди було масовим заняттям і в цьому секрет виникнення багатьох мистецьких осередків, шкіл, появи народних майстрів, оригінальних мистецьких почерків, стилів, напрямів. У процесі виховання дитина поступово вводиться в світ прекрасного – різьба на колисці, саморобні іграшки, яскраві писанки на

свята, розмальовані глиняні горщики. Далі – особиста участь у хороводах, танках, грі на музичних інструментах.

Народний досвід естетичного виховання полягає в тому, що діти навчаються мистецьких умінь, шляхом продовження творчих традицій батьків. Оволодіваючи мистецтвом, народними ремеслами, діти засвоюють духовність, ідейність, моральність рідного народу. Заслугує найпильнішої уваги і повсюдної реалізації одна із закономірностей виховання : так окрема творча особистість, так і масова творчість молоді найуспішніше формуються на основі практичного оволодіння різноманітними видами, жанрами народного та професійного мистецтва. Тому дуже доречно вивчення видів мистецтва під час занять гуртків, організація шкіл писанкарства, лозоплетіння та ін., проведення зустрічей з народними майстрами.

9. Народний календар. Це система історичного обмовлення дат, подій, свят, традицій, звичаїв і обрядів, які в певній послідовності відзначаються всім народом протягом року. Народний календар – енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля народу. Кожна дата, свято рясніють традиціями і звичаями, що пов'язані з природою рідного краю та природою людини.

Землеробський тип господарства українців покладено в зміст народного календаря. В назвах місяців бачимо зв'язок з річним колом трудових процесів селянина, або природними явищами. Педагогіку народного календаря можна назвати педагогікою життя і праці. Зміст народного календаря спрямований на виховання в молоді добропорядності, добродійності, милосердя та багатьох інших чеснот. Так важливе виховне значення мають День зустрічі весни, День птахів, Свято початку оранки, Свято врожаю і т.д.

10. Національна символіка. Символіка містить в собі важливий філософський, політичний, ідейно-моральний та естетичний зміст і спрямованість.

Українська символіка виконує історично важливі функції консолідації нації в єдину спільноту. Національні символи України – герб (тризуб), прапор, гімн “Ще не вмерла Україна” в історичній пам'яті народу символізують історичну, політичну, економічну і національну незалежність України.

Важливим традиційними засобами патріотичного виховання є символи, пов'язані з козацтвом, гетьманщиною. Вони символізують незламність і стійкість українського народу.

На нашу думку необхідними для проведення під час гурткової роботи є виховні бесіди з метою ознайомлення з народною символікою, історією її виникнення, формування почуття любові до рідного краю, збереження етнічної та історичної пам'яті.

11. Народні прикмети та вірування. В них відображені зміст і особливості народного світосприйняття, знання, які виконують регулюючу і прогнозуючу функції. Накопичені народні спостереження, передбачення часто зафіксовані в крилатих виразах, висловлювання. У прикметах зафіксовані багаторічні спостереження дідів і прадідів за явищами природи, порами року, флорою і фауною рідного краю.

Народні прикмети та вірування одухотворюють природу, вчать дітей берегти та пізнавати її особливості, закони розвитку. Вони є складовою частиною багатьох галузей народних знань – народної біології, астрономії, медицини, метеорології, хліборобської справи. Глибоке знання молоддю народних прикмет сприяє підготовці її до самостійного життя, успішної трудової, господарської діяльності в майбутньому.

Народні вірування, ворожіння є важливими сферами духовності народу. Вони мають не лише історично-культурне, а й пізнавально-виховне значення. У віруваннях і ворожіннях відображені специфічні особливості способу мислення, такі його прийоми, як ідеалізація, гіперболізація, персоніфікація та ін. Характерним є святкування Івана Купала, Андрія, тощо.

12. Релігійні виховні традиції. В процесі зародження та становлення української національної системи виховання і в наш час релігійні виховні традиції мали і мають значний вплив на молодь, в першу чергу з віруючих сімей, яких сьогодні більшість.

Християнство, зокрема православна релігія, віра наших предків утверджує загальнолюдські ідеї добра, правди, справедливості, милосердя. Під впливом релігії в учнів, як правило формуються гуманні погляди на людину, природу, суспільство. Такі учні не можуть зробити зла природі, шкоди іншій людині. Протягом століть релігія, церква виробили дійові виховні традиції. Національна система виховання використовує кращі здобутки церкви, релігії у вихованні підростаючих поколінь.

13. Родинно-побутова культура. Одне з найважливіших завдань – відродження багаточисленних традицій української родинно-побутової культури.

Родинно-побутова культура – це збереження рідної мови, продовження заповітів батька і дідів, вивчення свого родоводу, історії народу, розвиток рідного мистецтва, життя за нормами моралі, етикету.

14. Національні традиції, звичаї і обряди.

Традиції – це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, обов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування людини, колективу, держави. Мета традицій – відтворювати і закріплювати в нових поколіннях установлені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки.

Звичай – загальноприйнятий порядок, спосіб дій, загальноприйнята норма поведінки і те, що стало звичним, увійшло в ужиток.

Мета звичаю – відтворити і закріпити вже вироблені способи і форми праці, спілкування, сімейно-побутових стосунків, суспільної дисципліни.

Обряд – особлива колективна символічна дія, призначена для того, щоб наочно-образними засобами оформити і відзначити важливі події суспільного життя.

Мета обряду – за допомогою символів і символічних дій висловити, передати закріпити традиційні для якого-небудь суспільства, соціальної групи ідеї, ідеали, норми, цінності, зразки життєдіяльності, викликати у його учасників відповідні почуття, настрої, переживання, створити у процесі його проведення

морально-психологічну атмосферу, що сприяла б засвоєнню соціального досвіду, котрий передається за допомогою даного обряду.

15. Національна творчість. Зміст, принципи, форми і методи національного виховання готують юнаків і дівчат до народної творчості, виробляють в них творче ставлення до життя. Оволодіння кожним вихованцем національним світоглядом, характером, свідомістю, способом мислення забезпечує те, що він починає творити саме по-українськи, в традиційному національному дусі. Національне виховання створює всі умови для того, щоб розкривалися природні задатки, формувалися нахили, здібності, вироблялось творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізовувався її творчий потенціал. Глибоке знання учнями творчих умінь рідного народу, його творчої спадщини стимулює пробудження в них творчих задумів, поривань і практичну їх реалізацію. Кожен вихованець залежно від природних задатків, ступеня їх рідного народу, його державності. Національна творчість – це конкретний вияв загальнолюдської творчості.

Національне виховання широко використовує традиції і звичаї з метою формування в молоді етнічної самобутності, творчого ставлення до дійсності. Вихована в творчому дусі молодь покликана надалі розвивати традиції і звичаї батьків і дідів у нових конкретно-історичних умовах, поглиблюючи самобутній колорит України.

Якщо національне виховання переобтяжене абстрактними ідеями, знаннями і вони не набувають конкретної національної реальності та форми, такий зміст освіти втрачає свою виховну функцію і, як правило, не перетворюється в погляди, переконання, ідеали, якості характеру особистості, а, отже, якості підростаючих поколінь, усього народу. Так а система виховання втрачає національний зміст і характер, позбавляється життєдіяльності, тобто можливості самовдосконалюватися і розвиватися.

16. Національне виховання є складовою і невід’ємною частиною життєтворчості рідного народу. Тому система компонентів народної духовності, шляхи і засоби їх формування мають визначити сутність і зміст національного виховання.

З ДОСВІДУ РОБОТИ ДОНЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ ПО ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.

Донеччина – багатонаціональний край, де проживає більше 110 національностей і народностей. Тому питання національного виховання треба вирішувати дуже обережно через любов до рідної землі, через повагу до інших етносів, через вирішення неологічних проблем, через знайомство с культурою і мовою інших народів, їх традиціями, святами, що у всіх народів тісно пов’язане з природою, сезонними змінами, працею хліборобі. На протязі останніх років кількість гуртків в Донецькому облЕНЦ не змінювалась, залишалась на межі: 71 гурток з охопленням учнів, вихованців і слухачів в кількості 1065 осіб.

У відповідності із Законом про позашкільну освіту, ДООЕНЦ – є комплексний позашкільний навчальний заклад комунальної власності, який має свій статут, розроблений відповідно до Конституції України, Закону України «Про освіту», Положення про позашкільні навчальні заклади, затверджений розпорядженням голови обласної адміністрації № 271 від 04.05.2007(в редакції розпорядження голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 08.06.2015 №242).

Основними завданнями Донецького облЕНЦ є:

- Виховання громадянина України.
- Вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду.
- Виховання у вихованців, учнів і слухачів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів.
- Створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів.
- . Формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки.
- Задоволення освітньо-культурних потреб вихованців, учнів і слухачів, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти.
- Задоволення потреб вихованців, учнів і слухачів у професійному самовизначенні і творчій самореалізації.
- Пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців, учнів і слухачів.
- Організація дозвілля вихованців, учнів і слухачів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень.
- Виховання в учасників навчально-виховного процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих.
- Формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів.
- Здійснення інформаційно-методичної та організаційно-масової роботи.

В нашій області працює 2 еколого-натуралістичних центра та 3 станції юних натуралістів. І кожен з цих позашкільних навчальних закладів має власну систему національного виховання і свої «родзинки» цього важливого аспекту виховної роботи. Так Донський ЕНЦ (директор Шульгіна В.О.) багато уваги приділяє розробці методичних посібників з питань національного виховання. Відкрито музей історії с. Донське, працюють сімейні творчі майстерні української вишивки, деревопластики, чеканки. Спільно з БК проводяться вечори народної пісні, українські вечорниці. Творчому розвитку і зростанню майстерності педагога-дошкільника сприяє робота творчої майстерні „ГРОНО”. А вихованці цього центру – активні учасники і переможці багатьох обласних і Всеукраїнських конкурсів.

Вихованці Великоновосілківської райСЮН (директор Мамука Н.В.) дуже відповідально відносяться до генетико-селекційної роботи. Цікава тематика їхніх робіт відзначена науковцями Національного аграрного університету.

Гуртківці Піддубненської школи захоплюються екологічним краєзнавством, багато подорожують, знайомляться з історією нашої країни, звичаями та обрядами її населення.

На навчально-дослідній ділянці Добропільського ЕНЦ (директор Іванов М.М.) створена різноманітна колекція рослин, вирощуються в школі молоді дерева і чагарники якими вихованці Центру із задоволенням діляться з усіма бажаними, розповідаючи при цьому цікаві легенди про рослини – символи України.

Робітникам Красноармійської райСЮН (директор Рикуніна Н.С.) вдалось відродити в своєму районі роботу учнівських виробничих бригад. Вихованці цього навчального закладу вивчають легенди про рослини України, приймають участь в обласних виставках-конкурсах українського малюнка.

На Маріїнський райСЮН (директор Ломанцова Т.Д..) багато уваги приділяється національному вихованню підростаючого покоління. Найбільш успішно проводяться під керівництвом працівників СЮН такі акції: „Пташина хатка” та „Обережно, червонокнижні рослини!”.

З ініціативи Донецького облЕНЦ (ДООЕНЦ) проходить щорічна міжрегіональна науково-практична конференція „Ковиловий степ”. На ній презентують свої дослідження юні натуралісти і екологи з Херсонщини, Луганщини, Донеччини, Запоріжжя. Наслідком плідної методичної роботи можна вважати видання більш ніж 30 методичних видань на рік, які користуються великим попитом у колег. Найкращі з них: ”Пам’ятка керівнику екологічної експедиції”, «Методичні рекомендації по виконанню творчих робіт педагогів позашкільних закладів», „Новорічне аранжування та екологічні проблеми Новорічного свята”, „Народознавчі аспекти виховання”, „Як створити писанку”, „ Заняття гуртка на державній мові”, „ Народні свята” та інші.

Вихованці гуртків екологічного профілю постійно захищають честь Донеччини на Всеукраїнських масових заходах:

- Всеукраїнський чемпіонат інформаційних технологій „ЕКОСОФТ»: 4 учасника, 2 грамоти та 2 цінних подарунка;
- Всеукраїнський конкурс юних раціоналізаторів та винахідників „Природа – виробництво – екологія” : 4учасника, 1 Грамота Державного департаменту інтелектуальної власності і МОН, 2 грамоти НЕНЦУМ;
- Всеукраїнський фестиваль „Національні традиції в дитячій творчості”: 4 учасника, 4 Грамоти НЕНЦУМ.

З метою реалізації своїх основних завдань ДООЕНЦ готує і проводить обласні акції: „Посади дерево”, „Зелений світ”, Збережемо зелені легені України”, „Алея скорботи і пам’яті”, Метою яких є виховання поважного ставлення до зелених друзів – дерев; збільшення площі лісового фонду області; трудове і патріотичне виховання; навчання добру і доброті.

З метою екологічного просвітництва дорослого населення, наведення порядку на своїй землі вихованці облЕНЦ проводять акції: „Стоп, сміття”, „Ні! - амброзії!”, „Річкам – чисті береги”. Завданням цих акцій є виховання екологічної культури молоді, патріотичне і національне виховання.

Вихованню дбайливого ставлення до природи, усвідомленню себе хазяїном своєї землі, Людиною з великої літери, яка несе відповідальність за оточуюче середовище, сприяють такі акції, як: „Збережемо ялинку”, „Замість ялинки – зимовий букет”, „Збережемо первоцвіти”.

З великим ентузіазмом вихованці облЕНЦ беруть участь в екологічних експедиціях: „Мій рідний край – моя земля”, „Річки мого дитинства”. Юні екологи ознайомилися з тваринним і рослинним світом Полтавщини, Львівщини, Закарпаття, Одещини, Чернігівщини, Рівненщини, Вінниччини, розширили свій світогляд, познайомилися з історією різних регіонів України, Вивчали екологічні проблеми регіонів і пропонували шляхи їх вирішення. А завдяки експедиціям по річках, ми змогли оцінити екологічний стан таких річок, як Вовча, Кальміус, Сіверський Донець, Десна.

Фінансований департаментом екології та природних ресурсів у 2016 році та розроблений і запроваджений департаментом освіти і науки освітньо-виховний проект «Екологічними стежками рідної України» допоміг ще ближче познайомитися з національними природними парками України – Синевір та Святі гори, розбудив у вихованців бажання знати якомога більше про свою Вітчизну, її природні багатства, красу і велич.

Педагоги ДООЕНЦ працюють над розвитком літературно-поетичних обдарувань своїх вихованців, розширенням їх екологічного світогляду. С цією метою діти приймають участь в складанні віршів, друкуванні поетичних збірок, беруть участь у Екологічному брейн-ринзі, театрі „Флори” та ін.

В процесі гурткової роботи ми використовуємо масову, групову та індивідуальну форми роботи.

Масові форми організації є цінними тому, що завдяки їм вдається залучити до участі значну частину вихованців, є можливість для активізації дітей в процесі їх підготовки і проведення. Досвід показав, що ефективною формою виховання є інформаційна година. За змістом вона може бути оглядовою, або тематичною. Оглядова інформаційна година – це коротке повідомлення про найважливіші події в галузі культури, науки, події, що хвилюють нашу державу. Такі інформаційні години дозволяють гуртківцям поглибити знання про місце України в світі, новинки в культурі і науці рідної держави.

Інформаційну годину можна провести в вигляді круглого столу, прес-конференції, заочної подорожі. Цікаво проведена інформаційна година сприяє розвитку в дітей інтересу до різних галузей знань, формує і зміцнює громадянську позицію, національний світогляд, моральні якості, національно-державні переконання.

До підготовки інформаційних годин ми залучаємо гуртківців. Цим ми привчаємо їх читати і аналізувати літературу, періодичну пресу. Враховуючи підготовку учнів, інколи літературу рекомендуємо самі, допомагаємо у підборі ілюстрованого матеріалу, адже формування світоглядних переконань значною мірою підвищується за наявності ілюстративного матеріалу – карт, схем, роздаткового матеріалу.

Найпоширенішою формою виховної роботи є виховні години. Це є важливий засіб формування національного світогляду і моральних якостей майбутніх громадян.

Нами були прийняті і реалізовані наступні виховні години :

Для гуртків початкового рівня:

- „Моя Україна – червона калина”
- „День українського козацтва”
- „Та земля мила, де мати народила”
- „У країні рідної мови”.

Для гуртків основного рівня:

- „Свою Україну любіть”
- „День української мови і пісенності”
- „Що я знаю про Україну”
- „Мова рідна – слово рідне”
- „Що ти знаєш про свій народ?”

Для гуртків вищого рівня:

- „Я - громадянин України”
- „Видатні особистості рідного краю”
- „День незалежності України”.

Тематичні вечори у нашій роботі займають значне місце. Такі вечори проводимо на різноманітні теми і присвячуємо історичним, пам’ятним датам у житті українського народу, релігійним святкам, традиціям та звичаям.

Чому проведення вечорів є одним з найбільш ефективних засобів національного виховання зокрема і виховання взагалі? По-перше, в процесі підготовки учні часто самостійно добирають матеріал, що сприяє творчому розвитку, значно покращуються стосунки між вихованцями. Діти проявляють ініціативу, ерудованість. По-друге, на вечорах використовують різноманітні засоби і методи впливу – виступи представників різних професій, священнослужителів, прогресивної і національно свідомої інтелігенції. Під час проведення вечорів необхідно використовувати пісні, вірші, фрагменти кінофільмів. Зрозуміло, що тема вечора повинна бути цікавою і захоплюючою

На мою думку, протягом останніх двох навчальних років найцікавішими були наступні вечори.

«Від родини – до роду, від роду – до народу». Цей вечір був надзвичайно цікавим не лише для гуртківців, а й для нас – працівників центру. У його проведенні взяли участь семінаристи духовної семінарії. Вони вразили нас душевним виконанням молитов та пісень, розповідями про маловідомі факти української церковної історії. Були присутні на вечорі бабусі, дідусі, та батьки багатьох наших вихованців. Вони розповідали про своє дитинство, своїх предків, про життя у давні для нас часи. Таким чином “в’язалась невидима ниточка, що з’єднувала багато поколінь в одну родину “ – так поділився своїми враженнями від вечора один з гуртківців.

До Дня матері нами було проведено свято “ А буде син, і буде мати, і будуть люди на землі...”. На свято були запрошені матері гуртківців, які приготували цей вечір. Звучало багато поезії, пісень, діти танцювали і дарували

щасливим матерям квіти. Червоною ниткою через свято пройшла ідея єдності Богоматері, Матері України і Матері Жінки. Такі свята сприяють не лише вихованню любові та поваги до Батьківщини, а й до матері – найріднішої і найдорожчої людини на світі. великою кількістю рослин, що згадуються в Біблії і ростуть на території України. У святі взяли участь священнослужителі різних конфесій

Напередодні свята Великодня було проведено свято “ У світі біблійних рослин”. На цьому святі діти познайомились з професією лікаря-фітотерапевта, який розповів про лікувальні властивості цих рослин.

У травні 2016 року було проведено свято “Віночок вити – життя любити” про значення рослин в житті людини, рослини в українській символіці.

Ще один засіб національного виховання це робота Музеїв хліба. Вчити дітей любові до людей, до хліба – основна мета роботи нашого Музею, що розташований у Піддубненській ЗОШ І-ІІІ ст Великоновосілківського району. В ньому зібрано багато експонатів, але основна наша гордість – виставка “Хліб в традиціях і звичаях нашого народу”, де представлений різний обрядовий хліб – весільний коровай, рум’яна паска, андріївська калита. Екскурсоводи знайомлять відвідувачів з тим довгим шляхом, що його проходить зернинка від землі до нашого столу, наголошують на необхідності берегти і шанувати хліб.

Багато з описаних заходів стали традиційними, деякі з них були проведені вперше. Проте кожен з них був проведений з повагою до людей, до традицій і звичаїв. Я надзвичайно радію тим, що маю можливість мандрувати разом з дітьми Україною, бачити її красоти, милуватися її природою. Я радію тим, що наш країна багата на чудову природу, що ще збереглись пам’ятки архітектури – Вишневецький замок на Тернопільщині, Олеський, Золочівський та Підгорецький замки на Львівщині, замки Закарпаття. І я радію тим, що все це ми можемо показати нашим вихованцям, розповісти про героїчну історію нашої країни, щоб вони з гордістю могли сказати “Я українець !”.

ВИСНОВКИ

Серед проблем, від розв’язання яких залежить здійснення національного відродження України, важливе місце належить національному вихованню підростаючого покоління. Це зумовлюється насамперед тим, що високий рівень національної самосвідомості пов’язаний не просто з теоретичним усвідомленням процесів національного відродження, а й з практичною готовністю людини до участі в розбудові незалежної держави. Без належного виховання процес побудови міцних підвалин української держави неможливий. Людина, байдужа до національних надбань свого народу, в якій немає національних орієнтирів, поступово втрачає свій зв’язок з Батьківщиною. Зміст освіти, форми, методи і засоби навчання та виховання повинні будуватися на засадах гуманізму, з урахуванням багатовікової історії народу, на основі національно-культурних особливостей і традицій, збагачених ідеалами та нормами загальнолюдських цінностей, інтернаціональними здобутками.

У сучасних умовах, коли Україна вступила у нову еру історичного розвитку, національне виховання найбільш відповідає потребам держави. Воно сприяє формуванню основних компонентів духовного світу особистості,

національної психології, національного мислення, характеру і темпераменту, народної моралі і етики, народної естетики, правосвідомості, свідомості і самосвідомості.

Завдяки національному вихованню в молоді найповніше реалізуються природні нахили, формується національний склад мислення, психіки, національний характер і світогляд.

Підводячи підсумки, хотілось би виділити основні тези відносно національного виховання:

1. Важливою ланкою консолідації української політичної нації є національне виховання.

2. Національне виховання є необхідною складовою національної системи виховання.

3. Національне виховання є органічним компонентом освіти і охоплює всі складові системи освіти.

4. В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

5. Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування у молоді рис громадян України.

6. Екологічні центри є тими установами, де можна більше приділяти уваги вихованню взагалі і національному зокрема.

7. Необхідна модернізація виховного процесу.

8. Здійснення національного виховання засобами еколого-натуралістичної освіти є необхідна умова діяльності екологічних центрів.

9. Національне виховання не повинно упрощуватись силоміць.

10. Сформована національна свідомість є кінцевою метою національного виховання.

11. Національна свідомість є ознакою сучасного громадянина України.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”).- К., 1994. – С. 15.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : Проект // Освіта України. – 2000. – 9 серпня.
3. Концепція 12-річної освіти : Проект // Педагогічна газета. – 2000. - № 9.
4. Кузь В.Г. Освіта і школа ХХІ століття // Педагогіка і психологія. – 2008. - №1 – С. 143-150.
5. Стійкий еколого безпечний розвиток і Україна. Навч. посібн. За ред. М.І. Дробнохода.
6. Радевич-Винницький Я. Україна: Від мови до нації.
7. Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання. – К.: Вид. Ім.. О. Теліги, 2007.
8. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки; Посібн. – К., 2003.
9. Робоча книга вихователя. Вип. 1 // Уклад. О.І.Тимчишин. – Тернопіль, 2009.
10. Основи національного виховання. Концептуальні положення (Частина перша). За ред. Кузь В.Г., Руденка Ю.Д., Сергійчика З.О. – К.: «Київ», 1993.
11. Науково-практичні підходи до сучасного виховного процесу позашкільних навчальних закладах. Горшкова О.Г. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції – м. Суми, 2009.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО ВХОДЖЕННЯ ДИТИНИ В ЖИТТЯ РІДНОГО КРАЮ ЧЕРЕЗ ЙОГО ПРИРОДУ, МОВУ, ТРАДИЦІЇ, КУЛЬТУРУ

**(із досвіду роботи Піддубненської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Великоновосілківської районної ради Донецької області)**

*Мельничайко А.В., педагог-організатор Піддубненської ЗОШ І-ІІІ ст.
Великоновосілківської районної ради Донецької області, керівник гуртків
ДООЕНЦ, переможець Всеукраїнського конкурсу «Цікава школа» у номінації
«Найоригінальніший навчальний заклад»*

ОПИС ДОСВІДУ

Тема: Забезпечення гармонійного входження дитини в життя рідного краю через його природу, мову, традиції, культуру.

Мета: Узагальнення та опис технології організації системи національного виховання учнів, що забезпечує прилучення учнів до духовних скарбів своєї нації, природне входження в духовний світ і традиційне життя рідного народу, у загальнолюдську культуру, поєднання національного з народним, загальнолюдським, що дає змогу використовувати для виховання дітей те цінне у нашій культурі, що має послідовно гуманістичний характер, велике духовне і пізнавальне значення, створення на таких засадах представника української нації, носія народної моралі й культури.

Короткий зміст

В основу досвіду Піддубненської ЗОШ І-ІІІ ступенів покладено **ідею** – формування особистості дитини у контексті рідної природи, культури, традицій, мови як емоційного природного середовища дитини, що відповідає її етнопсихології, шляхом створення організаційної системи національного виховання закладу.

Сутність досвіду полягає:

1. У створенні системи національного виховання учнів, що покликана формувати національно свідомих громадян української держави, яка включає:

- організацію навчально-виховного процесу на принципах національного виховання підростаючого покоління: прищеплення любові до свого народу, його природи, народної творчості, рідної мови;
- передачу молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, культуру та ін.;
- виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу;

- відновлення престижу української мови – материнської мови дітей, державної мови суверенної України, мови корінної нації як засобу соціалізації особистості;
- підвищення впливу природи на процес розвитку і виховання дітей, так як природа рідного краю є основою матеріальної і духовної культури народу. Природні фактори, що зумовили національні особливості українців, формують у дітей чуття єдності, гармонії людини й природи;
- прилучення молоді до дотримання обрядів свого народу, оскільки вони поєднують у собі багато естетичного, морального, етичного, історичного і філософського; виховання учнів засобами фольклору, народного мистецтва, виховання піснею;
- підготовку вчителів та класних керівників до впровадження та застосування народознавчих технологій в своїй діяльності, у педагогічному процесі закладу;
- забезпечення оптимального поєднання сучасної української національної ідеї із навчально-виховним процесом на основі сучасних наукових досліджень та принципу народності, що полягає у виразній перевазі в системі виховання і розвитку дітей власне українського: мови, фольклору, художньої літератури, образотворчого мистецтва, музики, народних звичаїв, форм і способів поведінки, екологічної культури, сприйняття краси і неповторності природи рідного краю, що впливає на створення для них національної культури світу, сприяє формуванню національної психології, самосвідомості і національної гордості – обов'язкових складників багатой духовної особистості;
- відслідкування ефективності діяльності педагогічного колективу по національному вихованню учнів шляхом проведення моніторингових досліджень національної функції освіти.

2. У створенні комфортних умов щодо формування національної самосвідомості дітей.

3. У формуванні позитивної мотивації щодо усвідомлення учнями твердження «Я – українець», полісоціокультурної компетентності дітей та дорослих.

4. У залученні батьків та громадських установ до створення гуманізованого середовища як умови взаємодії дитини і дорослого, організації їх життєдіяльності.

При визначенні змісту навчально-виховного процесу відповідно до проблеми і державних стандартів урахувалось: актуальність та проблемність, раціональність проведення моніторингових досліджень національної функції освіти, поглиблене освоєння народознавчих технологій, свідоме ставлення до природи, мови, традицій та культури українського народу з метою гармонійного входження дитини в життя рідного краю.

Реалізація національної функції освіти дозволила приділяти значну увагу формуванню у дітей високих морально-етичних та громадянських якостей.

Провідними засадами діяльності сучасного навчального закладу є: національна психологія, культура, історія; загальнолюдські духовні надбання;

здобутки культури. Розуміння історії народу, яка складалася упродовж століть, дає змогу найбільш різнобічно формувати особистість. Українцям від природи властиві доброта, гостинність, щедрість, мудрість, ліризм, почуття гумору. Тож відповідні моральні категорії повинні знайти належне місце у навчально-виховній роботі педагогів з вихованцями.

*Школа – це своєрідне мозаїчне панно,
в якому вміщено сотні фрагментиків скла.
Жоден із цих фрагментиків
не має більшого значення, ніж інший:
тільки все панно є цілісним і прекрасним.*

Джордж Уїлсон Хогг

Завжди вважалося, що основне завдання школи – це навчити учнів, тобто дати їм знання з базових предметів, озброїти необхідними уміннями та навичками. Останнім часом це називається красивим словом – сформувати компетентності. Але, на наш погляд, - в першу чергу, ми повинні виховати гідного громадянина своєї держави. Адже не секрет, що не кожен учень є здібним до навчання і може осилити шкільну програму на достатньому та високому рівнях, а декому важко дотягнути навіть до середнього, але кожен здатен стати **Людиною** з великої літери. Звичайно, велике значення у процесі виховання відіграє сім'я. Але школа має зробити все можливе і, навіть, на перший погляд, неможливе, щоб зробити випускника школи адаптованим до соціуму, людиною, яка хоче і може змінити світ на краще. Тому пріоритетними у своїй роботі вважаємо саме **полісоціокультурну та соціальну компетентності**.

Протягом восьми останніх років в Піддубненській школі склалася своя система виховної роботи, яка спрямована на **забезпечення гармонійного входження дитини в життя рідного краю через його природу, мову, традиції, культуру**. В основі цієї системи закладена музейна педагогіка, яка з часом переросла у цілий комплекс різних напрямів роботи, що так тісно пов'язані між собою, що іноді неможливо відділити їх один від одного, але так і повинно бути, бо ми виховуємо цілісну Людину, а не окремі її частинки.

Робота над даною проблемою розпочалася у Піддубненській ЗОШ I-III ст. саме з активізації роботи шкільного **музею широкого історичного профілю «Шляхами героїв – шляхами батьків»**. Хочеться звернути увагу на те, що, за нашим глибоким переконанням, шкільні музеї не повинні звужуватися до однієї спеціалізації, а мати можливості для всебічного розвитку дитини, тому вважаємо, що у кожній школі повинен функціонувати музей саме широкого історичного профілю, або краєзнавчий.

З часом ми вийшли за рамки музейної педагогіки і у Піддубненській школі поступово сформувалася цілісна система національного виховання.

Одним із напрямків цієї роботи є **вивчення традицій, звичаїв та обрядів свого народу**. Народні національні традиції – це історія народу, його минуле, незгасима, вічно жива культурна пам'ять поколінь, сьогоденне життя та духовні переживання, з якими народ живе і буде своє майбутнє. Українські народні

звичаї багатогранні, вони охоплюють своїми настановами всі сторони родинного і суспільного життя. «Нема краю без звичаю», «Що край, то звичай, що сторона, то новина», «Інший край – інший звичай». Вважаємо, що той, хто дотримується народних звичаїв, непереможний. Він завжди здатний відстояти свою гідність – як людську, так і національну. Додержання усталених приписів свого народу – суттєвий показник духовної культури особистості. Таким чином, завдання українських народних звичаїв і традицій спільне – стабілізувати раціональні родинні й суспільні взаємини, відтворювати їх у житті нових поколінь.

Важливе значення має і робота колективу школи з **вивчення культурних надбань свого народу** – народних та сучасних українських пісень, прислів'їв та приказок, народних та сучасних танців, освоєння різних видів декоративно-прикладного мистецтва.

Дуже важливим напрямком роботи вважаємо **екологічне виховання** учнів, що базується на проведенні екологічних десантів, виконанні екологічних проектів, участь у Всеукраїнських та Міжнародних заходах екологічного спрямування – це Всеукраїнський екологічний форум у місті Рівному, Всеукраїнські збори юних екологів в Одесі, Святогірську, Миколаєві, багаторічна участь учнів у роботі Донецької обласної екологічної експедиції в Національному парку «Святі гори», робота Малої Академії наук з екології, аграрних наук, селекції та генетики.

Екологічному вихованню учнів сприяє також робота **фотогуртка екологічного спрямування «Фокус»**, учасники якого привертають своїми фотороботами увагу до екологічних проблем свого краю, організовують тематичні фотовиставки, беруть активну участь у фотоконкурсах районного, обласного, всеукраїнського рівнів: «Крокус», «Мальовнича Україна», «В об'єктиві натураліста».

Останнім часом активізувалась у Піддубненській ЗОШ I-III ст. робота з **українознавства**, яка об'єднує між собою майже всі напрямки і виливається у виконання учнями науково-дослідницьких робіт у рамках Всеукраїнського конкурсу з українознавства, МАН, Всеукраїнської експедиції «Моя Батьківщина – Україна», конференцій з українознавства, Міжнародного конкурсу імені Т.Шевченка тощо. У школі йде апробація районної програми з українознавства «Землю, де живем, Україною зовем».

Дуже важливе значення має така ланка роботи як **літературне краєзнавство**. Учні школи збирають матеріал про місцевих поетів та письменників свого краю, проводять зустрічі з поетами свого села, записують їхні твори та випускають збірки їх поезії, самі пробують писати вірші, випускають свою шкільну газету у стіновому та печатному варіанті.

Дуже подобається дітям участь у **пошуковій роботі** по збору нових експонатів для шкільного музею, вони самі є екскурсоводами музею і працюють досить професійно, зустрічаючи гостей: учнів інших шкіл, учителів району та області, жителів навколишніх сіл, випускників школи. На основі пошукової роботи сформувався напрямок «Шляхами подвигу і слави», зібрані матеріали формують нові експозиції, а також дають учням можливість брати участь у таких обласних конкурсах як «Донбас екскурсійний», «Творча юнь Донбасу», конкурс

проектів творчих медалей захисникам Вітчизни та багато інших. Особливий інтерес в учнів викликала робота по створенню нової експозиції шкільного музею - «Відомі земляки».

Виходячи з вищесказаного, в Піддубненській школі постало питання про пошук ефективних форм і методів національного виховання учнів, як складника суспільної педагогіки і способу прилучення наших учнів до творення загальнолюдських культурних надбань. Однією з таких форм була визначена робота шкільного музею «Шляхами героїв – шляхами батьків», який є осередком громадянського виховання учнів, об'єднує зусилля школи, сім'ї та громадськості по вихованню учнів справжніми громадянами своєї держави. Та, аналізуючи роботу музею, дійшли висновку, що існуючих розділів та експозицій надто замало для зростаючих потреб учнів та їхнього бажання займатися дослідженням історії свого народу, свого родоводу, історії школи та громадського життя у своїй місцевості і накопичений матеріал вже не можуть вміщати діючі експозиції. Самі учні підвели нас до думки розширення такої роботи, а саме створення цілої школи-музею, де кожен клас працюватиме над створенням своєї музейної кімнати, надаючи допомогу один одному у збиранні експонатів, а надалі і проводячи екскурсії та презентуючи результати своєї роботи. Робота над названими напрямками, накопичений в процесі цієї роботи практичний матеріал підвели до ідеї розширення існуючих музейних експозицій та залучення всіх учнів та вчителів до реалізації нового проекту - створення **школи-музею**, основою якого є облаштування музейних кімнат у кожному класі, а згодом і використання для цієї мети всіх приміщень школи.

В рамках цього проекту на сьогоднішній день створено п'ять музейних кімнат.

У **Музеї Ляльок** зібрані різні види ляльок у історичному розвитку нашого народу: це ляльки солом'яні, глиняні, паперові, кукурудзяні, ляльки-мотанки, сучасні ляльки, представлена історія розвитку народної іграшки. На базі музейної кімнати проводяться майстер-класи, де учні залюбки виготовляють ляльок та іграшки з різних матеріалів, а з 2015 року тут почав свою роботу гурток Донецького обласного еколого-натуралістичного центру «Мистецтво нашого народу». Кращі роботи учнів поповнюють експозицію музейної кімнати.

У музейній кімнаті «**Чарівний світ мистецтва**» можна не тільки познайомитися з різними видами декоративно-прикладного мистецтва українців від історії до сучасності, а й поспробувати свої сили у створенні нових експонатів. Так, наприклад, учні 4 класу засвоюють тут петриківський розпис, а також плетіння із паперової лози.

Музейна кімната «**Українська література та духовність**» показує зв'язок української літератури із духовним світом людини.

Нещодавно була створена музейна кімната «**Музей Книги**», яка знайомить відвідувачів із історією писемності, надає цікаву інформацію про створення паперу, особливості писемності різних народів.

Можна створити і якусь не зовсім звичайну музейну кімнату, як от «**Музей цифри**», де можна ознайомитися із цікавим життям кожної цифри, їх магічним значенням, старовинними одиницями міри та математичними приладами.

Запущено проект зі створення у одній із класних кімнат **Музею Хліба**, де буде розміщено макет української печі, види традиційних хлібних виробів своєї місцевості, знаряддя праці, які допомагали нашим предкам вирощувати та випікати хліб.

Зі створенням на базі Піддубненської ЗОШ I-III ст. методично-консультаційного пункту Донецького обласного еколого-натуралістичного центру в 2015 році активізувалася робота по створенню **Музею природи** на базі кабінету біології.

Дехто, мабуть, вважає, що музей – це мертва сховище експонатів, які нам можуть лише дати уявлення про минуле і не мають особливого значення для майбутнього. Але ми переконані, що саме шкільні музеї покликані зберегти і передати майбутнім поколінням найкращий досвід свого народу. Адже шкільні музеї є досить динамічними, тут діти мають можливість взяти в руки будь-який експонат, приміряти його до себе, поспробувати в роботі, вивчити конструкцію та принцип дії. Вони бачать у навколишніх предметах їх особливість, тому що те, що сьогодні є звичним, завтра буде історичною цінністю. Тому діти із задоволенням слухають патефон, приміряють стару шкільну форму, одягають старі кирзові чоботи та дідусеву вишиванку, використовуючи експонати музею у своїх постановках та позакласних заходах. Учителі проводять в музейних кімнатах уроки, широко використовуючи експонати музею у навчальному процесі. Це активізує пізнавальну активність учнів, унаочнює навчальний процес, долучає учнів до спільної справи, дозволяє розвивати їх творчі здібності, стимулює до проведення дослідницької та пошукової роботи. Вони самі є експериментаторами, дослідниками, науковцями, культурологами, редакторами, художниками.

Усі музейні кімнати є діючими, вони постійно поповнюються новими експонатами, створюються нові експозиції, на їх базі проводяться майстер-класи, шкільні конференції з українознавства, екскурсії для гостей та учнів школи.

На даному етапі робота над проблемою «Забезпечення гармонійного входження дитини у життя рідного краю через його природу, мову, традиції, культуру» триває. Досвід Піддубненської ЗОШ I-III ст. вивчається та розповсюджується. На базі школи проводяться районні методичні об'єднання вчителів: географії, історії, української мови та літератури, бібліотекарів та педагогів-організаторів, психологів та заступників директорів з виховної роботи, обласний семінар учителів історії та керівників МО тощо. У 2015 році Піддубненська загальноосвітня школа I-III ступенів Великоновосілківської районної ради Донецької області визначена базовою школою Донецького еколого-натуралістичного центру з національно-патріотичного виховання учнів.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКО АКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Гнибіда О.А., методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, переможець Всеукраїнського конкурсу «Цікава школа» у номінації «Найоригінальніший навчальний заклад»

У суспільстві сільська школа завжди посідала особливе місце через історичні традиції становлення системи освіти та специфіку сільського середовища. Сільська школа й нині працює в складних умовах. Зміна пріоритетів соціально-економічного розвитку українського суспільства, яка відбулася за останні два десятиріччя, суттєво загострила проблеми села, що нагромаджувалися роками.

У Національній доктрині розвитку освіти стратегія модернізації освіти, у тому числі освіти сільського регіону, передбачає посилення ролі громадськості у вирішенні проблеми освіти і є однією з головних тенденцій розвитку освіти як відкритої державно-громадської системи.

Сучасна школа повинна дати учням не тільки певні знання, уміння й навички, а й виховати соціально адаптовану та громадсько орієнтовану особистість, яка після закінчення школи успішно займе своє місце в житті. Саме громадсько активна школа не відгороджує учнів від реального життя, а включає це життя в навчальну і позаурочну діяльність, створюючи єдине поле громадського виховання не тільки учнів, а й усіх учасників освітнього процесу. У результаті відбувається комплексне виховання громадянина не тільки в школі, а й поза її межами.

ОПИС ДОСВІДУ

В селі Піддубне Великоновосілківського району Донецької області протягом останніх восьми-десяти років стихійно сформувався цілий громадсько активний освітній округ, де тісно пов'язані в одне ціле дитячий садочок, школа, музей, сільські будинки культури, сільська рада, базове господарство, громадська організація, приватні підприємства і фермерські господарства, а також позашкільний комплекс, що складають гуртки Донецького обласного еколого-натуралістичного центру (ДООЕНЦ) та Великоновосілківської станції юних натуралістів. Тут на практиці реалізується принцип – «освіта упродовж життя». Тому громадською організацією «ЗЛАГОДА» Піддубненської сільської ради 2015 року було прийняте рішення щодо реалізації проекту «Піддубненський громадсько активний освітній округ" із визначенням етапів реалізації, мети та завдань.

Неперервна освіта й освіта для місцевої громади – це останній елемент демократизації школи в процесі громадсько активної школи. Організація дозвілля й проведення курсів для всіх жителів Піддубненської сільської ради (а це п'ять сіл) допомагає вирішити декілька важливих завдань:

- розвивати навички, що сприяють зросту кар'єри;
- надати можливість здобути практичні навички;
- надати можливість членам спільноти познайомитися з новими людьми;
- збільшити кількість партнерів школи за рахунок членів співтовариства, громадських організацій, запрошуючи їх поділитися своїми знаннями й талантами; надати молоді нові, конструктивні й цікаві способи організації дозвілля; заробити кошти для школи;
- створити робочі місця й забезпечити додатковий заробіток для вчителів, батьків та інших членів громади.

Громадсько активний освітній округ є однією з інноваційних моделей розвитку освітніх систем, що передбачає максимальну участь громади у формуванні людини нового покоління глобалізованого світу, здатної до демократичних перетворень, критичного мислення, активної дії. Тут забезпечується прагнення щодо широкого залучення до шкільного життя ресурсів місцевих громад, громадських організацій, батьків, підприємств; створення умов для виховання та практичного виявлення громадської активності учнівської молоді; тенденція до посилення відкритості самої школи як соціально-педагогічної системи.

Модель діяльності «Піддубненський громадсько активний освітній округ» включає три складники: демократизація; волонтерство; взаємовигідне партнерство в системі «школа – спільнота», яка реалізується через проектну діяльність всіх учасників навчально-виховного процесу.

У Піддубненській ЗОШ I-III ст. склалася певна система роботи,

спрямована на:

- виховання національно свідомого громадянина України;
- забезпечення індивідуальних освітніх потреб особистості учня, випускника школи;
- визначення та реалізацію світогляду, власної життєвої позиції, життєвого успіху.

Учнівська молодь має брати на себе активну і відповідальну роль у соціальному житті і через цю роль здобувати статус і становище у суспільстві. Результатом роботи цього напрямку стала участь всіх учасників навчально-виховного процесу в проекті «Виховання громадянина».

Керівництво та педагогічний колектив Піддубненської ЗОШ I-III ст. у своїй діяльності вибирає сьогодні такі педагогічні системи, які зорієнтовані на соціально-громадянську освіту, на інтегральний еволюційний розвиток людини, основні цілі яких:

- усвідомлення своєї приналежності до більших систем життя – людству Планети, до народу країни, до колективу, до родини;
- пізнання загальних законів розвитку через їхній зв'язок з філософією, культурою, наукою;
- подолання егоцентризму, оптимізація потреб кожної людини й усвідомлене перетворення навколишнього світу на основі вищих людських цінностей;
- створення умов для групових форм співпраці й колективної творчості;
- відповідальність за себе, за інших людей, за свій колектив, за свій народ, за Людство, за Планету;
- здійснення зміни культур – перехід від конфронтації до співпраці, від боротьби до творення, від руйнування, конкуренції, агресії до згоди, єднання, взаємодоповнюваності й притягання, що забезпечує еволюцію людства.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОБОТИ

Волонтерство – найпопулярніший компонент моделі ГАОО. Суть цього компонента полягає у створенні чіткої системи, що перетворює волонтерство у невід’ємну частину шкільного життя.

Виховання дітей-волонтерів допомагає виховати в них доброту, сердечність, чуйність, готовність прийти іншому на допомогу, чутливість до всього живого і красивого. В ГАОО поступово сформувалася ціла благодійна дитяча організація «Від серця до серця», яка проводить акції милосердя «Допоможи ближньому», «Чужих дітей не буває», «Серце до серця», члени цієї організації (а це всі учні школи, місцеве населення, приватні підприємці) надають адресну допомогу дітям-інвалідам, дітям Великоновосілківського дитячого притулку, Великоновосілківському центру реабілітації людей похилого віку. Постійно проводиться акція «Милосердя» з метою виховання в учнів почуття співпереживання до знедолених дітей, під час якої учні збирають іграшки, одяг, канцтовари, продукти харчування.

Досвід громадської діяльності став для учасників проекту школою гуманізму, мірилом загальнолюдських стосунків, критерієм визначення власної значущості та кроком до самореалізації.

Волонтерська робота учнів втілена у таких проектах, як «Збережемо природу – збережемо життя», «НІ! стихійним сміттєзвалищам», «Збережемо малі річки для нащадків», «Створення екологічної стежки «Люби і знай свій рідний край».

Партнерство – це встановлення й розвиток взаємовигідних стосунків між школою, вчителями, учнями, членами громади й спонсорами для спільного вирішення загальних проблем. Партнерству на базі ГАОО властиві наступні характеристики:

- взаємовигідність;
- прозорість;
- волонтерство;
- двостороннє спілкування;
- чесність;
- повага;
- рівність.

Це можливість покращити імідж школи, залучити додаткові людські й матеріальні ресурси для підтримки школи, для задоволення потреб та інтересів громади. Партнерство створює соціальний капітал, поліпшує взаєморозуміння, довіру й взаємодію між представниками різних секторів громади. Партнерство школи і місцевої громадської організації «ЗЛАГОДА» включає таку групу показників:

- спрямованість ресурсів школи на розвиток громади, громадянської самоорганізації і самоуправління;
- розвиток в школі та громаді традицій й практики громадянської активності;
- наявність на місцевому рівні реальних структур громадянського

суспільства й гарантій їх стабільного розвитку.

Під час встановлення партнерських відносин народжується неформальна співпраця, яка ґрунтується на взаємовигідних умовах. Відносини переростають у меценатство. З'являється соціальне визнання через успіхи, яких досягають члени громади, через підтримку ними гімназії. У спільній співпраці кожен виступає і як вчитель, і як учень. У такій взаємодії народжується почуття спільності, де кожен чітко усвідомлює, що нам ніхто нічого не зробить, крім нас самих. Через трансформацію свідомості кожного члена громади, усвідомлення відповідальності за все, що відбувається в школі, в районі, в державі, народжується нова генерація людей.

Таким чином, головним критерієм якості функціонування освітньої системи є здатність молодого покоління жити й активно діяти у демократичному світі, постійно самовдосконалюватися, адекватно реагувати на зміни. Для того, щоб готувати людину і суспільство до демократичного типу життя, необхідно зробити шкільну освіту інноваційною за змістом. За таких умов, як засвідчує досвід роботи, інноваційна модель громадсько активного освітнього округу створює найбільш сприятливе й ефективне середовище для соціалізації шкільної молоді.

Програма створення Піддубненського ГАОО передбачає реалізацію 8 проектів:

- **«Шляхами героїв – шляхами батьків»**

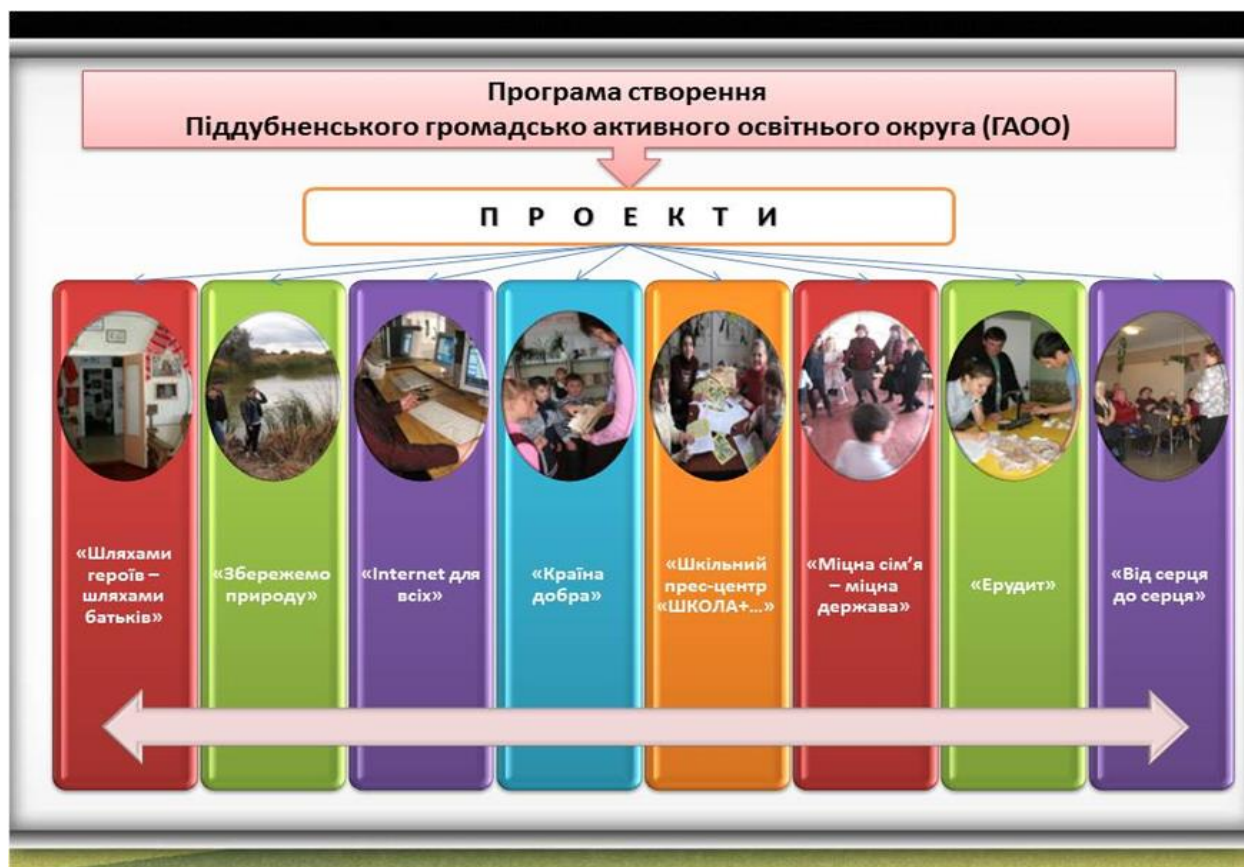
Мета: дати можливість всім учням школи і батькам ознайомитися з історією рідного села, вулиць, на яких вони проживають. Поповнення краєзнавчим матеріалом шкільного музею.

Результати: в ході реалізації проекту було зібрано матеріал про історію сіл Піддубне, Карла Маркса, Толстой, Новохатське, вулиць мікрорайону школи шляхом опитування старожилів. Доповнено новими відомостями та експонатами діючі музейні розділи: «Шляхами героїв – шляхами батьків», «Роде наш красний, роде наш прекрасний», «Історія школи», «Моя земля – земля моїх батьків». Продовженням проекту є створення школи-музею, ідеєю якої є створення музейних кімнат у кожному класі. Уже діють чотири нові музейні кімнати: «Музей ляльок», «Чарівний світ мистецтва», «Українська література і духовність» та «Музей цифр»

- **«Збережемо природу»**

Мета: Реалізація заходів екологічного спрямування та формування екологічних знань учнівської молоді.

Результати: благоустрій території сіл Піддубненської сільської ради. Проводиться акція „Зразкова господа". Весною та восени проводиться акція «Людина жива, доки її пам'ятають». До акції залучаються мешканці села від 10 до 70 років, оздоблюється місцеве кладовище. Проводиться ряд екологічних акцій: «Стоп сміття!», «Жовте листя», облаштування місць відпочинку для місцевих жителів, екологічні десанти у парку, на річці, у лісі .

ПРОЕКТ «Збережемо природу»

ПРОЕКТ «Країна добра»

- **«Країна добра»**

Мета: створення організації, спрямованої на учнівське самоврядування.

Результати: створено учнівську організацію «Веселка». Організовано клуб вожатих. Старші школярі опікуються молодшими, що створює в школі атмосферу родини.

- **«Шкільний прес-центр «ШКОЛА+...»**

Мета: організувати шкільний прес-центр та дитячу ТВ-студію «Юний натураліст», роботу гуртка «Образотворче мистецтво та фотонатуралістика», залучити дітей до рішення основних проблем школи та села.

Результати: в школі працює шкільна газета «ШКОЛА+...», яка висвітлює проблеми та досягнення школи та села. В газеті поширюється інформація про діяльність ГАОО, що формує позитивну думку про організацію, допомагає встановленню партнерських стосунків.

- **«Міцна сім'я – міцна держава»**

Мета: залучення батьків до шкільного життя, формування тісного зв'язку між школою та родиною, виховання дітей на найкращих прикладах.

Результати: працює «Клуб сімейного дозвілля». Проводяться спортивні змагання «Тато, мама і я – спортивна сім'я», Організуються екскурсії до музеїв, театрів, цікавих куточків України у рамках Всеукраїнської експедиції «Мій рідний край – моя земля», Всеукраїнського конкурсу «Моя країна – Україна» тощо.

- **«Ерудит»**

Мета: залучення цікавих форм навчання, наступність освіти та майбутньої професії, зв'язок шкільної освіти та позашкільля.

Результати: проведення науково-дослідної роботи учнів у рамках МАН, активна та результативна участь учнів у обласних, Всеукраїнських, Міжнародних конкурсах, конференціях, зборах, зльотах тощо.

- **«КОМП'ЮТЕРІЯ»**

Мета: зробити доступною мережу Internet для користування школярів та мешканців села.

Результати: підключено мережу Internet до шкільного комп'ютерного класу, до Піддубненського сільського будинку культури, сільської ради, організовано курси для учнів школи та мешканців села .

- **«Від серця до серця»**

Мета: Виховання в учнів доброти, милосердя, толерантності.

Результати: збір коштів для лікування хворих дітей, відвідування з концертами центру тимчасового перебування неповнолітніх та центру реабілітації людей похилого віку, збір для них серед місцевого населення продуктів харчування, одягу та іграшок.

Робота над даними проектами сприяє, насамперед, формуванню міцного колективу, формуванню свідомості та відповідальності дітей за вирішення тих чи інших проблем.

Найважливішим є те, що засобами реалізації даної програми формується модель компетентного випускника, який не відчуває себе самотнім за стінами рідної школи, а відчуває постійну підтримку, бо залишається активним учасником її життя.

Значна частина вчителів є депутатами місцевої ради. Це дає можливість спрямувати роботу сільської школи, як осередок не тільки освітнього, а й культурного й духовного життя громадян.

На селі вся сільська громада в більшості причетна до виховання учнів. Тому в моделі школи запрограмована постійна турбота про морально-здорову дитину, що можливо лише за умови глибокого та всебічного вивчення кожного учня, кожної сім'ї, зокрема батьків, які є головними помічниками ЗНЗ.

ДЕ ЩЕ Є ТАКІ ЧАРІВНІ НОЧІ

Балакар І.А.,

народна поетеса с.Піддубне Великоновосілківського району Донецької області

Де ще є такі чарівні ночі,
Як у нашій рідній стороні,
Солов'їним щебетом сповиті,
Тихі, теплі, солодко п'янкі.

Де ще є таке високе небо,
На якому зіроньки ясні
Мерехтливо міняться вогнями,
Прсяться до мене у пісні.

Де ще є така земля прекрасна
І народ, що прожива на ній.
Народитись тут – це просто щастя.
Й жити у красі цій неземній.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ЕКОЛОГІЧНОГО НАРОДОЗНАВСТВА «ЗЕМЛЯ, ДЕ ЖИВЕМО, УКРАЇНОЮ ЗОВЕМО»

(Для Донецького регіону, у якому компактно проживають представники декількох національних меншин)

*УКЛАДАЧ: Авілова О.В.,
керівник гуртка Донецького обласного
еколого-натуралістичного центру з
екологічного народознавства «Земля, де
живемо, Україною зовемо».*

*РЕЦЕНЗЕНТИ:
Лещенко І.А., завідувач лабораторії
інноваційних технологій Донецького
обласного еколого-натуралістичного
центру.*

*Гнибίδα О.А., методист Донецького
обласного еколого-натуралістичного
центру;*

**Основний рівень
Чотири роки навчання**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма гуртка з екологічного народознавства «Земля, де живемо, Україною зовемо» складена на основі авторської (Авілова О. В., Дерев'янченко Н. М., Кузьменко Р. П., 2014) програми з українознавства для варіативної складової для 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів Донецького регіону (сmt Велика Новосілка), яка була розглянута комісією з української мови та літератури для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (протокол № 7 від 02 грудня 2014 р.) та Схвалена для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 03.12.2014 р. № 14.1/12-Г-1837). Програма адаптована для використання у позашкільних навчальних закладах для гурткової роботи.

Україна споконвіку вирізнялася поліетнічністю населення, що сприяло розвитку традицій мирного співжиття, культурної взаємодії та взаємовпливам різноманітних етнічних груп. Науковці відзначають, що багатовікова етнічна різноманітність населення України стала, поряд з іншими чинниками, однією з головних складових формування особливостей національного менталітету українського народу – його світосприйняття, психології, культури, вірувань, традицій і звичок, зокрема культурної та релігійної толерантності, що допускає можливість існування інших переконань і систем цінностей.

Проблема формування національної ідентичності в національних меншин України є однією з визначальних в контексті творення української політичної нації, адже саме вони мають прийняти українські національні «правила гри» для спрощення механізму інтеграції себе в українське суспільство і формування почуття причетності до України.

Особливо дана проблема актуальна для регіонів, у яких компактно проживають представники національних меншин. Тому існує необхідність розробляти нові гуртки, які поєднують у собі інформативність, цікавість, у простій і доступній формі пояснюють молодому поколінню, чому треба пам'ятати «хто ми і якого роду», шанувати своє коріння, батьків, рідну землю, відчувати свою приналежність до великого українського народу в умовах полікультурного середовища. Саме це завдання й покликана реалізувати програма «Земля, де живем, Україною зовем».

Історично склалося, що деякі населені пункти Великоновосілківського району Донецької області (сmt Велика Новосілка, с. Красна Поляна, с. Комар, с. Старомлинівка, с. Богатир) були засновані у XVIII столітті греками-переселенцями та татарами з Криму. У кінці XX століття з'явилися села, у яких основне населення – турки-месхетинці (с. Константинополь, с. Улакли). Є кілька поселень німецького походження (с. Нейгейм, с. Карла Маркса). Також на території району проживають росіяни, білоруси, узбеки, корейці. Національний склад населення Великоновосілківського району на початок 2002 року становить: українців – 51,4%, греків – 24,7%, росіян – 12,3%, турків-месхетинців – 5%, татар – 2,6%, німців – 1%, інші – 3%.

Гурток з екологічного народознавства «Земля, де живем, Україною зовем» є надзвичайно важливим для становлення світогляду школярів. Він допоможе учню розкрити й виявити найкращі людські якості, виховати національно свідому особистість, дасть можливість зблизити культури різних народів, навчить виявляти кращі ідеали в інших народів і збагачувати ними свої. Знання, вміння та навички, здобуті в процесі його вивчення, стануть для учнів інструментом набуття майстерності жити. Програма курсу сприятиме становленню кожного школяра як творця себе, своєї родини, держави, світу.

Метою та завданням курсу є виховання патріота, громадянина української держави, свідомого державотворця, творчої особистості, яка співпрацюватиме зі світом на засадах кооперації, буде здатна реалізувати власне покликання та покликання українського народу й водночас зберігатиме повагу до історії, культури, традицій своєї нації.

Вид курсу – міжпредметний.

Зв'язок змісту курсу з навчальними предметами і курсами:

1) інваріантної складової навчального плану: «Українська мова» (10 кл.), «Українська література» (8 клас), «Географія» (8, 9кл.), «Біологія» (7 кл.), «Екологія» (11 кл.), «Історія України» (8, 9 кл.);

2) варіативної складової навчального плану: «Українознавство» (5–11 кл.), «Фольклорно-етнографічне краєзнавство Великоновосілківщини» (10, 11 кл.).

Основою для укладання програми «Земля, де живем, Україною зовем» стала програма курсу за вибором «Українознавство. 5–11 класи» (автори:

Кононенко П.П., Касян Л.Г., Семенюченко О.В.), яку було схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти № 1/П-3517 від 03.07.2014 року).

Програма побудована на принципах науковості, інтеграції, системності, комплексності, гуманізації змісту навчання та виховання, з урахуванням вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, в якому зазначено, що «визначальним для системи вітчизняної загальної середньої освіти є українознавче спрямування всіх освітніх галузей». Програма ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів.

Програма синтезує історичні надбання, нові досягнення теорії та практики основної і старшої школи, актуальні суспільні вимоги до неї, забезпечуючи прилучення школярів до системи цінностей, культури, традицій українського народу, формування в учнів цілісної картини світу.

Характеристика особливостей структури і змісту програми

Програма «Земля, де живем, Україною зовем» складається із чотирьох змістових ліній: «Я і етнос»; «Я і природа, екологія»; «Я і мова, культура»; «Я і український народ, держава», які реалізуються тематичними блоками.

Програму гуртка відкриває вступне заняття, яке передбачає ознайомлення учнів з метою та особливостями вивчення курсу, елементами науково-дослідницької діяльності. Програмою передбачено також підсумкове заняття, на якому учні за допомогою вчителя мають можливість систематизувати й узагальнити вивчене.

Програма основного рівня для учнів 8-11 класів розрахована на чотири роки навчання (144 години на рік/4 години на тиждень). У програмі передбачено години на вивчення кожного з тематичних блоків, практична робота, уроки-екскурсії, підсумкове заняття для узагальнення навчальних досягнень учнів у кінці року та резервний час, який вчитель може використовувати на власний розсуд. Запропонована кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною, її можна змінювати в межах 144 годин річних.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Гурток з екологічного народознавства «Земля, де живем, Україною зовем» враховує особливості організації навчально-виховного процесу позашкільного закладу, використання інтерактивних методів, прийомів та творчих завдань. Пізнавальна і практична діяльність учнів на заняттях включає пошук, аналіз і застосування різноманітної інформації; формулювання й аргументацію власної думки; застосування набутих знань для моделювання поведінки в соціумі; мінімізацію конфліктних ситуацій; усвідомлення власної значущості в суспільстві.

Програма передбачає варіативність технологій, традиційних та інноваційних методів, форм навчання: дискусії, семінари-диспути, ігрове проектування, дайджести, міні-дослідження, створення проектів, електронних довідників та альманахів тощо. Під час занять використовуються індивідуальні та групові форми роботи.

Українознавство, як галузь, передбачає вивчення різноманітних концентрів, які неможливо опанувати без практичної роботи, тому в програмі 50 годин відводиться практичній частині. Учні беруть участь в екскурсіях, практикумах, фестивалях, майстер-класах, виготовленні предметів декоративно-ужиткового мистецтва, польових експедиціях, проводять дослідницьку роботу.

При виборі форм і методів роботи важливо враховувати вікові та психологічні особливості дітей підліткового віку, у яких відбувається інтенсивний розвиток світогляду, самосвідомості та самооцінки, формування рис характеру, визначення життєвих орієнтирів і цінностей, формування громадянської позиції та міжнаціональної толерантності.

Програма гуртка передбачає ознайомлення з діяльністю видатних земляків, їхнім внеском у розбудову регіону та держави.

Об'єктом оцінювання досягнень учнів є:

- знання, вміння та навички;
- досвід творчої та дослідницької роботи;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до себе та соціального оточення.

Перевірка та оцінювання знань і вмінь учнів здійснюється під час виконання ними науково-дослідницьких та практичних робіт, тематичних конкурсів, підсумкових виставок. Оцінювання відбувається вербально.

Очікувані результати:

- отримання додаткових знань з мови та літератури, географії, історії, етики, екології, педагогіки, біології, фольклору рідного краю;
- пізнання своєї країни та її світу через індивідуально-пошукові форми роботи;
- розвиток природних нахилів і задатків дітей, формування досвіду творчої діяльності;
- розвиток загальнонавчальних, загальнопізнавальних умінь та навичок;
- формування міжкультурної компетентності;
- моделювання культурних і статево-рольових стандартів поведінки в різних життєвих ситуаціях;
- розвиток активного пізнавального ставлення до природи та соціального оточення;
- виховання моральних та духовних норм і принципів, відповідальності за долю своєї нації, України, її народу та людства.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Розділ, змістові лінії	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
8 клас				
1	Вступне заняття.	4	4	0
2	Я і етнос.	24	16	8
3	Я і український народ, держава.	8	8	0

4	Я і природа, екологія.	24	16	8
5	Я і мова, культура.	68	36	32
6	Підсумкове заняття.	4	4	0
7	Резервний час.	12	12	0
	РАЗОМ	144		
9 клас				
1	Вступне заняття.	4	4	0
2	Я і етнос.	24	16	8
3	Я і природа, екологія.	8	8	0
4	Я і мова, культура.	24	16	8
5	Я і український народ, держава.	68	36	32
6	Підсумкове заняття.	4	4	0
7	Резервний час.	12	12	0
	РАЗОМ	144		
10 клас				
1	Вступне заняття.	4	4	0
2	Я і етнос.	24	16	8
3	Я і природа, екологія.	8	8	0
4	Я і мова, культура.	24	16	8
5	Я і український народ, держава.	68	36	32
6	Підсумкове заняття.	4	4	0
7	Резервний час.	12	12	0
	РАЗОМ	144		
11 клас				
1	Вступне заняття.	4	4	0
2	Я і етнос.	24	16	8
3	Я і природа, екологія.	8	8	0
4	Я і мова, культура.	24	16	8
5	Я і український народ, держава.	68	36	32
6	Підсумкове заняття.	4	4	0
7	Резервний час.	12	12	0
	Разом	144		

Програма

8 клас

(144 год., 4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступне заняття (4 години). Зміст, мета та завдання гуртка. Особливості гуртка, зв'язок з іншими предметами. Джерела інформації: навчальна література, електронні та інтернет-ресурси. Ознайомлення з елементами науково-дослідної діяльності.	<i>розповідає</i> про зміст, мету, завдання й особливості гуртка; <i>називає</i> джерела навчальної інформації;

	<i>висловлює</i> власні очікування щодо вивчення гуртка; <i>опановує</i> основні науково-теоретичні засади та етапи створення науково-дослідної роботи.
Тема 1. Я і етнос (24 годин)	
Знайомство з символікою регіону, Гербом та Прапором Великоновосілківщини.	<i>знає</i> символіку регіону Великоновосілківщини;
Власні імена. Походження прізвищ полікультурного середовища, у якому мешкають учні.	<i>пояснює</i> походження імен та прізвищ свого краю; <i>уміє</i> пояснити походження прізвищ свого роду.
<i>Практична робота №1.</i> Міні-дослідження «Прізвища грецького, турецького та татарського походження в моїй родині».	
Тема 2. Я і український народ, держава (8 години)	
Особливості заселення Великоновосілківщини.	<i>усвідомлює</i> етапи заселення та розвитку рідного краю як невід'ємної частини України;
Географічне положення рідного краю, свого населеного пункту на фізичній карті Донецької області. Любов до своєї землі та народу.	<i>характеризує</i> географічне положення свого населеного пункту; <i>пояснює</i> особливості географічного положення своєї місцевості та його зв'язок з іншими районами області, України; <i>аналізує</i> карту.
Тема 3. Я і природа, екологія (24 годин)	
Корисні копалини Великоновосілківщини: глина та піщаники.	<i>називає</i> основні чинники ґрунтоутворення своєї місцевості;
Великоновосілківщина – зона нестійкого землеробства.	<i>характеризує</i> земельні ресурси рідного краю;
Ґрунти Великоновосілківщини: чорноземи та солончаки.	<i>пояснює</i> особливості клімату своєї місцевості;
Рослинний і тваринний світ свого краю, занесений до Червоної книги (Волошка Талієва, ковила волосиста, тюльпан Шренка, байбак, гадюка степова, орлан-білохвіст, махаон та інші).	<i>називає</i> рослинний і тваринний світ свого краю, занесений до Червоної книги;
<i>Екскурсійний дайджест</i> «Місцевий пам'ятник природи – Червона гірка».	

	<i>описує</i> основні типи рослинного і тваринного світу рідного краю.
Тема 4. Я і мова, культура (68 годин)	
Мова моєї родини. Особливості полікультурного мовного середовища Великоновосілківщини.	<i>аналізує</i> мову своєї родини; <i>доводить</i> що мова – запорука передачі досвіду поколінь;
Діалог культур. Побутування російської, турецької, урумської та румейської лексики у родині. Міні-дослідження.	<i>розповідає</i> про особливості національного одягу;
Народні повір'я та прикмети в сучасному житті. Вірування українців, греків, турків-месхетинців та татар.	<i>визначає</i> особливості місцевого вбрання;
Національне вбрання українців, греків, турків-месхетинців та татар. Неперервність традицій. Оберегові елементи в давньому та сучасному одязі. Взаємопроникнення культур.	<i>розпізнає</i> оберегові елементи у давньому та сучасному одязі; <i>знає</i> національну кухню та порівнює з сучасним харчуванням;
<i>Практична робота №2.</i> Ігрове проектування альбому моделей національного вбрання українців, греків, турків-месхетинців, татар та інших національностей.	<i>розуміє</i> тяглість традицій. <i>Характеризує та порівнює</i>
<i>Урок-екскурсія</i> до краєзнавчих музеїв СБК села Врем'івка, смт. Велика Новосілка. Знайомство з вишивками українців, турків-месхетинців та татар.	<i>найбільші</i> зимові християнські та мусульманські свята; <i>відтворює</i> елементи обрядових дійств.
Особливості національної кухні українців, турків-месхетинців та татар: турта, вареники, кубете, пампушки, шумуш, самса, манти, хінкалі, сарма. Корисна та шкідлива їжа з позицій традиційного харчування.	
Щоденне та святкове харчування моєї родини. Національні страви в домашній кухні (садмер, борщ, сюрпа, сало, сумалят, пахлава, люльборед, сюзлет, подмачсорба, спріча).	
<i>Практична робота №3.</i> Виставка-ярмарок національних страв українців, греків, турків-месхетинців, татар, болгар, німців, корейців, узбеків. Фестиваль домашніх рецептів.	
Особливості святкування найбільших зимових християнських та мусульманських свят (Святий Миколай, Коляда, Святвечір, Різдво Христове, Водохреще, Курбан-байрам) на Великоновосілківщині.	
<i>Практична робота №4.</i> Святковий калейдоскоп (інсценування обрядових дійств під час зимових свят).	

Підсумкове заняття (4 год.).	
Резервний час (12 год.).	

9 клас

(144 год., 4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступне заняття (4 година). Українознавство як цілісна системна наука. Основи науково-дослідницької діяльності.	<i>розуміє</i> українознавство як цілісну системну науку; <i>уміє</i> обробляти інформацію.
Тема 1. Я і етнос (24годин)	
Населення. Національний склад рідного краю на різних історичних етапах. Я, моя родина, мій народ – спадкоємність поколінь.	<i>цікавиться</i> історією свого краю та знає її; <i>встановлює</i> хронологічну послідовність історії заселення людиною рідного краю;
Умови життя та розвитку українців, греків, турків-месхетинців та татар з XIX століття до сучасності.	<i>характеризує</i> особливості національного складу населення своєї місцевості; <i>знає</i> особливості господарської діяльності своєї місцевості;
Господарська та виробнича діяльність українців та народів, які проживають на території нашого краю. Вівчарство, виноградарство та шовківництво: від греків – до інших народів.	<i>називає</i> об'єкти виробничої діяльності на різних етапах історичного розвитку;
Побут, облаштування обійстя, ведення приватного господарства, декоративно-ужиткове мистецтво українців, греків, турків-месхетинців та татар.	<i>робить висновки</i> про значення природних багатств для господарської діяльності людей; <i>знає</i> історико-географічні пам'ятки рідного краю.
<i>Урок-екскурсія</i> до шкільного зразкового музею широкого історичного профілю Піддубненської загальноосвітньої школи I-III ступенів, шкільного музею грецької культури Костянтинопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів..	
Тема 2. Я і природа, екологія (8 годин)	
Великоновосілівщина – степова зона України. Я – дитина природи. Природовідповідальність.	<i>знає</i> види рослин своєї місцевості, які мають цілющі властивості;
<i>Екскурсія-дослідження</i> видового складу флори та фауни заказнику Солон балка.	<i>наводить приклади</i> нетрадиційних методів лікування;
Навчальна дискусія «Здоров'я – ознака ладу між людиною і природою. Аналіз екологічного стану рідного краю».	<i>підбирає інформацію</i> за заданою темою і презентує її.
Взаємопроникнення традицій народної медицини українців, греків, турків-месхетинців та татар. Народна косметика.	

Лікарські рослини своєї місцевості. Розпізнавання лікарських рослин рідного краю. Робота з гербарієм.	
<i>Практична робота №1.</i> Збір лікарських рослин, презентація та створення електронного міні-довідника «Лікарські рослини своєї місцевості та їх використання».	
Тема 3. Я і мова, культура (24 годин)	
Народні ремесла України. Особливості виготовлення виробів декоративно-прикладного мистецтва в родині.	<i>характеризує та порівнює найбільші весняні християнські та мусульманські свята; відтворює елементи обрядових дійств; знає основні види ремесел та місцевих майстрів; усвідомлює, що у творчості українців, турків-месхетинців та татар відображуються світоглядні та природні особливості своєї місцевості.</i>
Вишивання, бісероплетіння, плетиво, килимарство та інші народні ремесла в родині. Майстер-клас народних майстрів Шахбазової С., Асламової Н., Кравченко Т., Малтабар З., Мегельбей О., Бахтіної З., Зрожевської О., Луценко Л., Чекубашевої Л.	
Поняття про декоративну обробку дерева в Україні (лозоплетіння, випікання, випалювання, різьблення та ін.), їх особливості у своїй місцевості.	
<i>Практична робота №2.</i> Виготовлення виробів декоративно-прикладного мистецтва.	
Особливості святкування найбільших весняних християнських та мусульманських свят (Благовіщення, Вербна неділя, Страсний Тиждень, Великдень, Проводи, Рамазан) на Великоновосілківщині.	
Тема 4. Я і український народ, держава (68 годин)	
Українські звичаї – основа духовного життя особистості. Родинні звичаї та обряди українського народу. Презентація родинних звичаїв та обрядів українців, греків, турків-месхетинців та татар.	<i>дає визначення поняттю «етнопедагогіка»; знайомиться з народними звичаями виховання; описує традиції сімейного й громадянського виховання; створює соціально-психологічний «портрет» виховання у своїй родині; розуміє та усвідомлює, що поведінка батьків є прикладом для дітей, аналізує її;</i>
Роль народної педагогіки у формуванні світогляду українця. Використання досвіду народної педагогіки в сучасних родинях. Зустріч з представниками старшого покоління (прабабусі, прадідусі, бабусі, дідусі).	
Зародження освіти у своїй місцевості. Міні-дослідження «Історія рідної школи».	
М.Корф – просвітитель, гуманіст, засновник бібліотек та освіти нашого краю.	

<p><i>Екскурсія до пам'ятки історії національного значення музею-садиби В.Немировича-Данченка (село Нескучне).</i></p>	<p><i>розуміє, усвідомлює та пояснює, що є запорукою уникнення «розриву» між поколіннями;</i> <i>виявляє та висловлює повагу та пошану до батьків та інших членів родини;</i> <i>знає та розповідає історію свого роду, усвідомлює її як частину історії свого народу;</i> <i>знає та називає земляків представників національної еліти, аналізує їхню діяльність та творчість;</i> <i>оцінює їхній внесок в українське державотворення.</i></p>
<p>Підсумкове заняття (4 год.).</p>	
<p>Резервний час (12 год.).</p>	

10 клас

(144 год., 4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
<p>Вступне заняття (4 година). Від народо-, крає-, країнознавства до українознавства. Полікультурна освіта.</p>	<p><i>дає визначення</i> <i>полікультурної освіти;</i> <i>усвідомлює значущість</i> <i>полікультурної освіти;</i> <i>розуміє основні завдання</i> <i>полікультурної освіти.</i></p>
<p>Тема 1. Я і етнос (24 години)</p>	
<p>Історія мого роду – частина історії народу. Зв'язок поколінь. Запорука уникнення «розриву» між поколіннями – спільність поглядів, інтересів, ідеалів, цінностей, повага до них.</p>	<p><i>розуміє родину як осередок</i> <i>щастя;</i> <i>усвідомлює, що необхідно</i> <i>для творення, створення та</i> <i>буття родини, необхідність</i> <i>здійснення планування</i> <i>сім'ї; розуміє призначення</i> <i>та функції матері та батька</i> <i>у родині;</i></p>
<p>Семінар-диспут «Родина – осередок щастя. Стосунки між членами родини. Особливості змішаних шлюбів».</p>	<p><i>виявляє та висловлює</i> <i>ставлення щодо батьківства</i> <i>та материнства;</i></p>
<p>Проект «Планування моделі майбутньої родини».</p>	

	<i>розрізняє</i> моделі родин, стереотипи поведінки її членів; <i>створює</i> модель своєї майбутньої родини.
Тема 2. Я і природа, екологія (8 годин).	
Вплив людини на стан природи на різних етапах розвитку господарської та виробничої діяльності у Великоновосілківщині.	<i>розуміє</i> та <i>пояснює</i> негативний вплив людини на природу;
Основні джерела забруднення району, шляхи вирішення екологічної проблеми на сучасному етапі.	<i>називає</i> природні чинники здоров'я; <i>наводить приклади</i> впливу природних чинників на здоров'я;
<i>Практична робота №1.</i> Створення та презентація проектів щодо покращення екологічного стану довкілля.	<i>знає</i> основні джерела забруднення довкілля.
Тема 3 Я і мова, культура (24 годин).	
Українська мова – державна мова України. Мова спілкування в родинах українців, греків, турків-месхетинців, татар та інших народів.	<i>знає</i> та <i>усвідомлює</i> , що українська мова є державною мовою України, державотворчим об'єднуючим чинником;
Мовленнєва норма та побутове мовлення у щоденному житті (суржик, просторіччя, жаргонізми). Діалог культур.	<i>відчуває</i> красу рідного слова, пісні;
Перекази, легенди, бувальщини свого краю.	<i>розуміє</i> влучність, образність рідної мови;
<i>Практична робота №2.</i> Створення електронного альманаху «Перекази, легенди, бувальщини своєї місцевості».	<i>розрізняє</i> відтінки у значеннях слів, висловів, послуговується цим.
Українські народні пісні. Особливості побутування українських, грецьких та турецьких народних пісень. Взаємопроникнення культур. Відомі виконавці Бариш Манчо, В. С. Пефтієва, ансамблі «Тернихор», «Янісоль», «Україночка», «Майорчанка», «Зорянка».	<i>розуміє</i> свято як явище об'єднання народу; <i>характеризує</i> та <i>порівнює</i> найбільші літні християнські та мусульманські свята;
<i>Практична робота №3.</i> Польова експедиція. Збирання та обробка фольклорного матеріалу.	<i>описує</i> процес святкування літніх християнських та мусульманських свят;
Особливості святкування найбільших літніх християнських та мусульманських свят (Трійця, Свята Івана Купала, Спас, Лейля Хадир Геджесі) на Великоновосілківщині. Традиції сьогодення.	<i>розпізнає</i> вияви краси у витворах народу;
Особливості орнаментів рушників в українців, греків, турків-месхетинців, татар та інших народів, уміння читати та призначення їх у побуті.	<i>розуміє</i> , що вони є проявом почуття краси; <i>уміє</i> збирати, розшифровувати та

Урок-екскурсія до КСК «Нива». Зустріч з гуртом вишивальниць «Натхнення». Відвідування виставки «Вишивка – минула та сучасна». Книга Ізольди Яхно «Времівка на Донеччині».	паспортизувати фольклорний матеріал; виявляє та називає символи на рушниках, що містять сутнісні уявлення про Всесвіт.
Тема 4. Я і український народ, держава (68 годин).	
Державні символи та свята України та історичної батьківщини греків, турків-месхетинців, татар, інших народів.	розуміє цінності української держави та державних символів та свят історичної батьківщини;
Круглий стіл. Моя причетність до державотворення. «Ми виборюємо своє минуле, бо так хочеться рідного завтра».	усвідомлює свою причетність до державотворення.
Видатні люди нашого краю (Б. Ластовенко, Г.В. Бондар, Є. В. Моїсеєнко, О. Папазов, І. Хараберюш, С. К. Темир та ін.).	знає видатних людей своєї місцевості та висловлює ставлення до них.
Підсумкове заняття (4 год.).	
Резервний час (12 год.).	

11 клас

(144 год., 4 години на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступне заняття (4 година). Українознавство як цілісна системна наука. Концентри українознавства як пізнання України та її народів.	розуміє українознавство як цілісну системну науку, концентри – як пізнання України та її народів; усвідомлює значущість українознавства як науки; розуміє основні завдання українознавства.
Тема 1. Я і етнос (24 години).	
Я – невід’ємна складова України. Шлюб. Шлюбний ритуал від давнини до сьогодення. «Сімейний кодекс України».	характеризує дошлюбні й шлюбні стосунки; знає особливості укладання шлюбу;
Моя родина та рід як початок продовження мене. Ціль родинного життя. Відповідальність батьків за здоров’я, народження та виховання дитини в родині.	пояснює обов’язки членів родини; знайомиться з «Сімейним кодексом України»;
Структура моєї національної самосвідомості, самопізнання. Вірування та релігія українців, греків, турків-месхетинців, татар.	осмислює ціль родинного життя;

	<i>розуміє</i> відповідальність батьків за дітей.
Тема 2. Я і природа, екологія (8 години).	
Охорона природи. Природні пам'ятки місцевого значення (Солона балка, Малтабар-балка, Сторожова могила, Марушкині скелі, Нескучненський ліс та інші).	<i>виявляє</i> наслідки впливу людини на природу; <i>знає</i> природні пам'ятки місцевого значення;
Практична робота №1. Заочна подорож до природних пам'яток місцевого значення (Солона балка, Малтабар-балка, Сторожова могила, Марушкині скелі, Нескучненський ліс та інші).	<i>називає</i> джерела забруднення навколишнього середовища; <i>дотримується</i> правил природоохоронної поведінки.
Тема 3. Я і мова, культура (24 годин).	
Українська мова – державна мова в Україні, її повноцінне функціонування в усіх сферах життя. Конституційне право на вивчення мов національних меншин.	<i>знає</i> про функціонування мов національних меншин; <i>розуміє</i> поняття «нація», «національна ідея»;
Вплив та взаємопроникнення мов та культур українців, греків, турків-месхетинців, татар та інших народів (творчість місцевих поетів та письменників – М. Хорош, Н. Христокіна, Л. Анастасова, Х. Ісламов, К. Яхья, Назим Хікмет Рам). Зустріч з митцями слова «Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь...».	<i>усвідомлює</i> , що мова є вищим виявом творчості народу, основою взаємопорозуміння на прикладах творів земляків; <i>розповідає</i> про творців-земляків літературної мови;
Ментальність українського народу. Гумористично-сатиричні твори, анекдоти, гуморески, усмішки. Наш земляк А.Д.Косматенко – видатний байкар України.	<i>розуміє та описує</i> своєрідність архітектури свого краю; <i>називає</i> регіональні особливості житла та інтер'єру, його традиційні риси;
Зустріч з нащадками письменника та відвідування місць, пов'язаних з життям та творчістю А. Д. Косматенка.	<i>характеризує та порівнює</i> найбільші осінні християнські та мусульманські свята.
Побутування родинно-побутової та родинно-обрядової лірики в українців, греків, турків-месхетинців, татар.	
Світ дитини. Побутування колискових, лічилок, мирилок, забавлялок, потішок, ігор у родинах українців, греків, турків-месхетинців, татар.	
Практична робота №2. Фестиваль «Улюблені пісні та дитячий фольклор у родині».	
Екскурсія до народного музею грецької культури села Старомлинівка.	
Поєднання українського та грецького стилів в архітектурі: меандр. Будівельні матеріали: саман,	

глина, черепиця-татарка, вапно. Особливості житла та інтер'єру свого краю: софа, трапез, кубан. Зв'язок минулого та сучасного, традиційні риси.	
Історичні пам'ятки рідного краю (церква Різдва Пресвятої Богородиці (XVIII ст.), музей-садиба В. І. Немировича-Данченка, Муравський шлях, скіфські баби).	
Історична тропа. Пам'ятка архітектури Церква Різдва Пресвятої Богородиці (XVIII ст) в селі Андріївка Великоновосілківського району.	
Створення презентацій, постерів «Особливості житла та інтер'єру нашого краю».	
Особливості святкування найбільших осінніх християнських та мусульманських свят (Покрова, Ашура, Панаїр, Мега-юрти) на Великоновосілківщині.	
Тема 4. Я і український народ, держава (68 годин).	
Споріднена праця – запорука успіху родини, держави. Вшанування людей похилого віку.	<i>знає праця – запорука успіху родини, держави;</i>
Трудові династії рідного краю (родина вчителів – Дігтяренків, Малтабарів, Погрібняків, лікарів – Тарасенків, Балабанів, хліборобів – Харченків, Веренікіних, музикантів – Чотіїв, Грекових). Зустріч з представниками династій.	<i>виявляє та висловлює своє ставлення до праці та людей похилого віку;</i>
Професіограма. Моя майбутня професія. Зустріч з працівниками районного центру зайнятості.	<i>знає та називає винаходи, постаті славетних земляків різних часів, трудові династії свого краю;</i>
Складання портфоліо, написання творів-есе, оформлення фотоколажів, альбомів, електронних віртуальних екскурсій «Мое ставлення до історичного минулого моєї держави», «Що я роблю та буду робити як господар та громадянин своєї держави», «Цінності української держави».	<i>виконує творчі роботи; прості дослідження;</i>
Підсумкове заняття (4 год.).	<i>бере участь у обговореннях та дискусіях.</i>
Резервний час (12 год.).	

Практичні роботи

№ з/п	Тема	Кількість годин
8 клас		
1	Тема 1. Я і етнос.	
		2

	Практична робота №1. Міні-дослідження «Прізвища грецького, турецького та татарського походження в моїй родині».	
	Тема 4. Я і мова, культура.	
2	Практична робота №2. Ігрове проектування альбому моделей національного вбрання греків, турків-месхетинців, татар та інших національностей.	2
3	Практична робота №3. Виставка-ярмарок національних страв українців, турків-месхетинців та татар, болгар, німців, корейців, узбеків. Фестиваль домашніх рецептів.	2
4	Практична робота №4. Святковий калейдоскоп (інсценування обрядових дійств під час зимових свят).	2
9 клас		
	Тема 2. Я і природа, екологія.	
1	Практична робота №1. Збір лікарських рослин, презентація та створення електронного міні-довідника «Лікарські рослини своєї місцевості та їх використання».	2
	Тема 3. Я і мова, культура.	
2	Практична робота №2. Виготовлення виробів декоративно-прикладного мистецтва.	2
10 клас		
	Тема 2. Я і природа, екологія.	
1	Практична робота №1. Створення та презентація проєктів щодо покращення екологічного стану довкілля.	3
	Тема 3. Я і мова, культура.	
2	Практична робота №2. Створення електронного альманаху «Перекази, легенди, бувальщини своєї місцевості».	3
3	Практична робота №3. Польова експедиція. Збирання та обробка фольклорного матеріалу.	3
11 клас		
	Тема 2. Я і природа, екологія.	
1	Практична робота №1. Заочна подорож до природних пам'яток місцевого значення (Солона балка, Малтабар-балка, Сторожова могила, Марушкині скелі, Нескучненський ліс та інші).	2
	Тема 3. Я і мова, культура.	
2	Практична робота №2. Фестиваль «Улюблені пісні та дитячий фольклор у родині».	3

Експерсії

№ з/п	Тема	Кількість годин
8 клас		
1	Експерсійний дайджест «Місцевий пам'ятник природи – Червона гірка».	2
2	Урок-експерсія до краєзнавчих музеїв СБК села Врем'ївка, смт. Велика Новосілка. Знайомство з вишивками українців, українців, турків-месхетинців та татар.	2
9 клас		
1	Урок-експерсія до шкільного зразкового музею широкого історичного профілю Піддубненської загальноосвітньої школи I-III ступенів, шкільного музею грецької культури Костянтинопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів.	2
2	Експерсія-дослідження видового складу флори та фауни заказнику Солон балка.	2
3	Експерсія до пам'ятки історії національного значення музею-садиби В.Немировича-Данченка (село Нескучне).	2
10 клас		
1	Урок-експерсія до КСК «Нива». Зустріч з гуртом вишивальниць «Натхнення». Відвідування виставки «Вишивка – минула та сучасна».	2
11 клас		
1	Експерсія до народного музею грецької культури села Старомлинівка.	2
2	Історична тропа. Пам'ятка архітектури Церква Різдва Пресвятої Богородиці (XVIII ст) в селі Андріївка Великоновосілівського району.	2

Рекомендована література для вчителів

1. Александрович И. Э. История заселения Мариупольского уезда // Материалы по истории и культуре греков Украины. – Выпуск 1. – Донецк: Кассиопея, 1998. – С.54–69.
2. Антологія української народної творчості. Закувала зозуленька. – К.: Веселка, 1989. – 606 с.
3. Бабенко Н. Родинне дозвілля як культурна діяльність / Н. Бабенко // Посвіт: зб. наук. пр. УЦКД. – 1997. – № 1. – С. 27–30.
4. Байдок І. П., Васильків І. Д., Васянович Г. П., Затхей А. М., Ольхова З. І., Старко Г. З., Яворська О. М., Яремчишин О. Є. Українознавство. Навчальний посібник. XI клас. – Л.: ФОП Корпан Б. І., 2009. – 362 с.
5. Бекетова В. М. Музей і майбутнє: тенденції розвитку музеїв у світі на межі тисячоліть / В. М. Бекетова // Музей і майбутнє: доп. та повідомлення наук. конф. до Міжнар. дня музеїв (травень 1997) / В. М. Бекетова (упоряд.). — Дніпропетровськ : Поліграфіст, 1998. – С. 8–14.
6. Васильків І., Приставська О., Сухар Л., Яремчишин О., Яблонська М. Українознавство.

- Навчальний посібник. IX клас / Відп. за вип. П. Сікорський. – Львів: ФОП Корпан Б.І., 2007. – 310 с.
7. Васіна З. Український літопис вбрання. – К.: Мистецтво, 2006. – 448 с.
 8. Величко О. Г. Запорізький архів. – Запоріжжя, 2003. – 199 с.
 9. Воловик А. Ф. Педагогіка дозвілля. – Х.: ХДАК, 1999. – 332 с.
 10. Гармаш І.І. У годину дозвілля. – К.: Урожай, 1992. – 256 с.
 11. Головай І. Уроки українознавства в ліцеї: Методичний посібник. 9 клас [для учнів, учителів] / Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2011. – 84 с.
 12. Грушевський М. Історія української літератури. – К.: Либідь, 1993. – 528 с.
 13. Дей О. Поетика української народної пісні. – 250 с.
 14. Дерев'янченко Н., Кузьменко Р. Організація науково-дослідної роботи з українознавства в загальноосвітніх навчальних закладах Великоновосілківського району Донецької області / Н. Дерев'янченко, Р. Кузьменко // Українознавство. – 2013. – № 1. – С. 186–188.
 15. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. – К.: Ред. часопису «Народознавство», 2001. – 298 с.
 16. Дмитренко М. К. Уроки народознавства. – К., 1995. – 224 с.
 17. Етика ділового спілкування: курс лекцій / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. – 2-е вид., стереотипне. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.
 18. Етика спілкування. – К.: Либідь, 2006. – 400 с.
 19. Етнографія України: навч. посіб. / за ред. С. А. Макарчука. – Львів : Світ, 1994. – 520 с.
 20. Жарков А. Д. Организация культурно-просветительной работы. – М.: Просвещение, 1989. – 237 с.
 21. Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. – М, 1998. – 248 с.
 22. История городов и сел Украинской ССР. Донецкая область. – К., 1968. – 803 с.
 23. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість: посіб. для вищих та середніх навч. закладів. – К.: Музична Україна, 1990. – 336 с.
 24. Історія українознавства: Навчальний посібник [для студ. ВНЗ] / Кол. авторів: П. Кононенко, Л. Токар (кер. проекту та наук, ред.), О. Бажан, В. Баран, Т. Бевз, Т. Горбань, О. Гомотюк, С. Губський, Л. Горенко, Я. Калакура, І. Краснодемська, В. Кривошея, О. Склярова, В. Солдатенко; За ред. П. Кононенка. – К.: Академвидав, 2011. – 512 с.
 25. Калакура Я. Історичні засади українознавства / МОН України; Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: НДІУ, 2007. – 381 с.
 26. Калоеров С. А. О переселении греков в Приазовье и основании греческих населённых пунктов // Материалы по истории и культуре греков Украины. Выпуск 1. – Донецк: Кассиопея, 1998. – 76 с.
 27. Касян Л., Семенюченко О. Українознавство у навчально-виховному процесі: Основи методики викладання: Науково-методичний посібник [Для слухачів курсів підвищення кваліфікації з українознавства, вчителів ЗНЗ, методистів, студентів, викладачів ВНЗ] / МОН України; Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: НДІУ, 2008. – 56 с.
 28. Касян Л.Г., Семенюченко О.В. Українознавство у навчально-виховному процесі. Основи методики викладання. – Київ: НДІУ, 2008. – 56 с.
 29. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України: Нариси і статті. – Львів, 2002. – 352 с.
 30. Ковальчук О. В. Українське народознавство. – К.: Освіта, 1994. – 336 с.
 31. Ковбасенко Л. І. Мала академія наук України як пріоритетна форма позашкільної освіти // Обдарована дитина. – 2001. – № 3. – С. 30–34.
 32. Кононенко П., Козлов А., Ковпик С. Українознавство в старшій школі: Навчально-методичний посібник для вчителів / МОН України; НДІ українознавства. – К.: Акцент, 2007. – 196 с.
 33. Кононенко П., Кононенко Т. Українознавство в системі освіти України // Збірник

- наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К., 2009. – Т. XXIV. – С. 6–30.
34. Кравченко Ю. Українознавство у системі роботи вчителя природничо-математичних дисциплін // Українознавство. – 2012. – № 1 (42). – С.179–182.
 35. Крисаченко В. С. Етнічна палітра сучасного українського соціуму / В. С. Крисаченко, О. С. Власюк, М. Т. Степико та ін. / Український соціум [за ред. В. С. Крисаченка]. – к.: НІСД, 2005. – С. 188–217.
 36. Крисаченко В. С. Українознавство: Хрестоматія-посібник: У 2 кн. – Кн.2. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
 37. Лепеха Т. В. Українознавство. Навчальний посібник. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2005. – 376 с.
 38. Лесин В. Літературознавчі терміни. – К., 1985. – 298 с.
 39. Лозко Г. Українське народознавство. – Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.
 40. Лозко Г. С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. С. Лозко. – К.: «Артек», 2001. – 304 с.
 41. Луців Н., Мариняк Н., Ольхова З., Сухар Л., Яремчишин О. Українознавство. Навчальний посібник. VIII клас / Львівське крайове т-во «Рідна школа»; Відп. за вип. П. Сікорський. – Львів: ФОП Корпан Б.І., 2007. – 298 с.
 42. Макарова О. Як писати роботу на конкурс МАН // Шкільний світ. – 2005. – № 40. – С. 8–10.
 43. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. – К.: Обереги, 2002. – 189 с.
 44. Мишанич С. Система жанрів в українському фольклорі / Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак, 1994.
 45. Мяловицький А. В. Культура і побут – сила нації. – К.: Україна, 2001. – 352 с.
 46. Науковий інструментарій українознавця. Довідник / МОНмолодьспорту України; Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії; Кер. авт. кол., наук. ред. Л. Токар. – К.: ННДІУВІ, 2012. – 376 с.
 47. Наулко В. Культура і побут населення України: навч. посіб. – К.: Либідь, 1991. – 232 с.
 48. Ніколаєва Т. О. Український костюм / Т. О. Ніколаєва – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.
 49. Новак С. Наш рік. – Дрогобич: Коло, 2003. – 132 с.
 50. Новий О. Г. Прошу прийняти. – Чернівці: Факел, 1995. – 560 с.
 51. Павлій П. Д. Збирання та публікація зразків народної творчості // Народна творчість та етнографія, 1957. – №2. – 326 с.
 52. Павлюк С. П. Українське народознавство. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.
 53. Пірко В. О. Заселення і господарське освоєння степової України в XVI – XVIII ст. – Донецьк, 2004. – 178 с.
 54. Пісенний світ українознавства (Збірник народних, календарно-обрядових та авторських пісень для дітей та дорослих) / Упорядник В. П. Коротя-Ковальська. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. – 272 с.
 55. Пономарьов А. Українська минувшина. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.
 56. Потапенко О. І., Кузьменко В. І. Шкільний словник з українознавства. – К.: Укр. письменник, 1995. – 291 с.
 57. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українознавство. 5–11 класи (проект) // Українознавство. – 2013. – №3–4. – С. 168–185.
 58. Пугач В. Г. Українознавство / В. Г. Пугач. – К.: Зодіак – Еко 1994. – 399 с.
 59. Різдяні свята в Україні: етнограф, нарис з доданням укр. нар пісень / Альянс-Концерн. – К.: Музична Україна, 1992. – 152
 60. Свято в нашому домі / упорядк. В. Ю. Келембетова. – К. Реклама, 1981. – 120 с.
 61. Семашко О. М. Стан та перспективи модернізації культурно-дозвілдової діяльності в Україні: досвід соціол. дослідж.. – К.: Мінкультури, 1994. – 82 с.
 62. Скуратівський В. Вінець. – К.: УСГА, 1994. – 240 с.

63. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень: підруч. / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 317 с.
64. Термінологія українознавства: Навчальний посібник [для студ. пед. спец., учителів] / МОН молодьспорту України; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; Уклад. Л.В. Мафтин. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 160 с.
65. Тормоса Ю. Г. Основи наукових досліджень: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Ю. Г. Тормоса. – К.: КНЕУ, 2003. – 76 с.
66. Україна – моя держава (система уроків з українознавства у 8 класі): Навчально-методичний посібник для вчителів / Головне управління освіти і науки Чернів. обл. держ. адміністрації; Ін-т післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області; За заг. ред. М. В. Цуркан; Упоряд. М. В. Цуркан, О. М. Лакуста, Л. Б. Матіішин. – Чернівці: Виг. Яворський С. Н., 2012. – 384 с.
67. Українські народні звичаї в сучасному світі. – К.: Фенікс, 1990. – 35 с.
68. Цимбалюк В. Спецкурси з українознавства у навчально-виховних закладах // Українознавство. – 2011. – № 4 (41). С.270–271.
69. Шевнюк О.Л. Культурологія: навч. посіб. / О.Л. Шевнюк. – К.: Знання-Прес, 2004. – 353 с.
70. Юрченко Т. Дослідницька робота як засіб активізації творчих здібностей учнів / Т. Юрченко // Завуч. – 2004. – № 29.
71. Я – українець. Українознавство: 9 клас / Упоряд. Т. Мінченко, Г. Числаш, Д. Препіліца, Г. Ковальчук, Н. Дорожкіна. – Чернівці, 2010. – 248 с.
72. Ярошинський О. Українознавство в системі освіти і науки: бібліографія (1990–2011 рр.) / МОН молодьспорту України; Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії; відділ освітніх технологій. – 2-е вид., доповн. – К.: ННДІУВІ, 2011. – 176 с.

Рекомендована література для учнів

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів : Світ, 1992. – 270 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993. – 448 с.
3. Григорницький В. В. Народні свята. – Ужгород: Карпати, 1989. – 146 с.
4. Грицай М. С. Українська народно-поетична творчість. – К.: Вища шк., 1983. – 389 с.
5. История городов и сел Украинской ССР. Донецкая область. – К., 1968. – 803 с.
6. Килимник С. Український рік у народних звичаях. – К.: Кобзар, 1994. – 528 с.
7. Ковалевський О. В. Українські традиції. – Харків : Фоліо, 2003. – 573 с.
8. Курочкін О. В. Новорічні свята українців. – К.: Наук, думка, 1978. – 190 с.
9. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 591с.
10. Луис (Хорош) Н. Янисольские рассветы (История основания Великой Новосёлки). – Великая Новосёлка, 2003. – 119 с.
11. Пісенний світ українознавства (Збірник народних, календарно-обрядових та авторських пісень для дітей та дорослих) / Упорядник В.П. Коротя-Ковальська. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори- 2006», 2011. – 272 с.
12. Скуратівський В. Український народний календар. – К.: Техніка, 2003. – 384 с.
13. Сосенко К. Різдво – коляда і щедрий вечір. – К.: Укр. письменник, 1994. – 286 с.
14. Яхно І. Времівка на Донеччині. І.П. Яхно, А.П. Яхно. – Донецьк: «Донбас», 1998. – 31 с.

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ «РОСЛИНИ - СИМВОЛИ УКРАЇНИ»

(Конспект заняття гуртка «Юні охоронці природи»)

Колбасіна Т.П., керівник гуртка Великоновосілківської райСЮН, переможець Всеукраїнського конкурсу «Цікава школа» у номінації "Нетрадиційне заняття гуртка"

Розраховано на учнів середнього віку. Усі дійові особи - гуртківці, крім керівника гуртка. Учні, які не брали участь у якості виступаючих, є кореспондентами, які задають питання спеціалістам.

Мета: Ознайомити учнів з рослинами – символами України, їх значенням у народній творчості, історичним значенням. Розширити знання учнів про представників квіткових рослин та особливості їх будови. Дати уявлення про цілющі якості рослин та заходи щодо їх охорони.

Розширити світогляд гуртківців, розвивати їх творчі здібності. Розвивати уміння учнів визначати біологічне значення вивчених рослин, уміння порівнювати та робити висновки та узагальнення;

Виховувати любов до рідного краю, пошану до народних традицій. Формувати національну свідомість майбутніх будівельників нашої суверенної держави. Виховувати екологічне мислення та екологічну культуру..

Тип заняття: рольова гра.

Обладнання: мультимедійна презентація «Рослини - символи України» (див. Додатки), звукозаписи пісень «Мамина вишня», «Чорнобривців насіяла мати», «Немає України без калини» сл. Г. Клок, муз. М. Ведмедері; навчальні таблиці: «Різноманітність квіткових рослин», «Різноманітність суцвіть»; малюнки із зображенням рослин: тополі, вишні, калини, верби; квіток: соняшника, чорнобривців, мальви, барвінку; карта світу та України, обладнання для конференції.

Хід заняття.

I. Організаційний момент.

II. Основна частина

Вступне слово керівника гуртка: Майже в усіх народів є улюблені рослини-символи, у нас це - верба й калина, тополя й вишня. Правду каже прислів'я: «Без верби й калини нема України». Взагалі в українського народу є багато рослин, які знаходяться в особливій пошані, вони обов'язково ростуть біля хати кожної дбайливої господині. Не можна уявити собі жодного українського двору, де б не ріс кущ калини, обов'язково садили вербу, тополя, вишню і, звичайно, прикрашали хату квітами: барвінком, мальвами, соняшниками, чорнобривцями.

Калина - це символ рідної землі, отчого краю, батьківської хати. А звідки ж пішла назва «калина»?

Історик: Було це дуже давно, коли хто тільки на нашу землю не нападав. Ось налетіли одного разу турки, а з ними й греків чимало. Розлетілась тоді чутка,

що головного воєводу поранено. Тому, хто вилікує його, обіцяли таку нагороду, яку тільки зажадає. Тоді прийшла в табір дівчина, дуже красива й горда. Звалась Пелагія. Вона пообіцяла вилікувати грека, але якщо він не прийде більше на нашу землю. Грек забрав Пелагію в Грецію.

У неї була сестра Калина. Прощаючись із сестрою, Пелагія сказала: «Твоїм ім'ям, сестро, назву рослину, яку найбільше люблю. Коли цвіте вона, то соловейко прославляє її красу, а восени на ній горять дивні кетяги ягід, налитих ніби самою кров'ю щедрої нашої землі, і ті ягоди повертають здоров'я людині. Буде вона зватися калина...» З давніх-давен народ опоетизував кущ калини, оспівав його в піснях.

(Звучить пісня: «Немає України без калини»

Сл. Г. Клок, муз. М. Ведмедері)

Поет: Великий український поет Т. Г. Шевченко дуже любив калину. Він ужив слово «калина» у „Кобзарі" 385 разів. Пригадаємо ці вірші.

Гей, у лузі червона калина похилилася.

Чогось наша славна Україна зажурилася.

А ми тую червону калину підіймемо,

А ми нашу славу Україну, гей! гей! розвеселимо!

Символом чого виступає у нас калина?

В українській творчості калина символізує мужність, незламність духу в боротьбі за незалежність рідного краю, благородний порив виборювати, відстоювати свободу і гідність людську.

Біолог. Калина - кущ, або невелике дерево, заввишки до 5 метрів. Росте у лісах, чагарниках, майже в кожному дворі України. Це рослина з родини Адоксові, має трилопатеві листки, гілки голі. Суцвіття негусте, віночки білі. Плоди ягодоподібні, овальні, яскраво-червоні, з однією кісточкою. На смак ягоди і кора гіркі, терпкі. Кора має зеленувато-сірий колір. Це харчова, лікарська, медоносна та фарбувальна рослина. З неї готують варення, повидло, компоти, начинку для цукерок.

Лікар. Кора і ягоди калини мають лікувальні властивості. Спиртовий екстракт калини та її відвар - добрі кровоспинні засоби. Люди вживають як потогінний, послаблюючий, гіпотензивний засіб. Ягоди з медом їдять при гострих респіраторних хворобах, при хворобах печінки. Соком калини очищують обличчя, щоб рум'янилося.

Керівник гуртка (Підсумкове слово). Без калини не можна уявити собі пісенної творчості, пісень про неї не злічити. Калина була здавна уособленням жіночої краси. «Дівчина, як у лузі калина», - так говорять про красу дівочу. Одна половина - червона калина, друга половина - молода дівчина. Дівчину часто у піснях порівнюють з червоною калиною.

Посадіть калину коло серця, щоб цвіла вона в душі. Правду каже прислів'я: „Червона калина - символ України".

Калина і Україна - невіддільні, їх не можна уявити одну без одної, а скільки приказок існує:

Приказки:

- У лузі калина з квіточками, неначе матуся з діточками.

- Весною калина білим цвітом квітує,
- А восени червоні ягідки дарує.
- Залишилася калина, наче красная дівчина.
- Любуйся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте.
- Калина хвалилась, що з медом солодка.
- Пишна та корисна, мов червона калина.
- Убралася в біле плаття, як калина в білий цвіт.
- Щоки червоні, як кетяги калинові.
- Україна, мов калина.
- Стоїть у дворі дівонька, як над ставом калинонька.

Керівник гуртка. Верба... Гляньте на неї ранньої весни, коли ще всі дерева стоять голі. А вона вже вкрита ніжними, молоденькими листочками. А через кілька днів вже зацвітає запашним жовтим цвітом..

Красуня-верба - корисна рослина, недарма народ оспівує вербу, ввівши її в легенди, казки.

Поет. Вербова гілка зацвіла
 У мене на столі,
 Як символ сонця і тепла,
 Ще схованих в імлі,

 Як знак зеленої весни,
 Котра ще вдалині,
 Як знак, що щастя сад рясний
 Даровано мені.

 Вербова гілка на столі
 У мене розцвіла...
 Прилинуть, серце, журавлі,
 А в них на кожному крилі
 Дар сонця і тепла!

Верба - то символ України. То ж не зміг розлучитися з нею Великий Кобзар і привіз із собою на заслання вербову гілочку, з якої розрослося велике дерево, назване Тарасовим.

 Реве та стогне Дніпр широкий,
 Сердитий вітер завива,
 До долу верби гне високі,
 Горами хвилі підійма.

 Між ярами над ставами
 Верби зеленіють...

 І досі сниться: під горою

Між вербами та над водою
Біленька хаточка...

Історик. З вербою пов'язано багато народних звичаїв та обрядів. У Вербну Неділю освячують вербу в церкві, а потім несуть її додому і б'ють нею хатніх, промовляючи:

Не я б'ю, верба б'є,
 За тиждень Великдень,
 Будь великий, верба,
 А здоровий, як вода,
 Я багатий, як земля.

Біолог. З 500 видів верб, які поширені на землі,

30 припадає на Україну. Найпоширеніші види: біла, ламка, попеляста, козацька, пурпурова. Найбільше верби прислужилися річкам та ставам. Міцно пустивши коріння в землю, верби стримують зсуви, не допускають підточування ґрунту водою, запобігають ерозійним процесам. Вербви є природним фільтром усіляких домішок, що містяться у водах озер та річок, недаремно люди завжди брали воду для пиття під вербою. Вербва очищує не тільки воду, а й повітря.

Квіти верби дають багато нектару й пилку в той час, коли ще нічого не цвіте. Високо цінують вулики із верби, у них бджоли не хворіють.

Лікар. Вербва - дерево цілюще. Настій з кори знижує температуру. Відвар вербової кори вживають при грипі, вірусних інфекціях, ревматизмі.

Керівник гуртка (підсумкове слово). Отже, верба була священною для наших предків, священною вона повинна залишитись і для нас.

Кореспонденти задають питання. (Приклади питань у додатках)

Керівник гуртка. Вишня. Вишневий сад супроводжує наші оселі з давніх давен, немов на нашій отчій землі батьківщина цього дерева..

(Звучить пісня «Мамина вишня»)

Поет. У творчості Т. Шевченка образ вишні затвердився як символ України:

Садок вишневий коло хати,
 Хрущі над вишнями гудуть,
 Плугатарі з плугами йдуть,
 А матері вечерять ждуть...

Біолог. Вишневий рід налічує 130 видів. Є серед них і велетні й карлики. На Україні більш розповсюджені вишня звичайна й степова. Степова вишня дає багато пагонів, тому її використовують для обліснення балок, ярів, змитих сухих схилів, де її коріння зміцнює ґрунт.

Керівник гуртка (підсумкове слово). Отже, вишневе деревце, вишневий сад користуються любов'ю і великою пошаною. Найцінніші і найкращі слова присвячені їм. Образ вишні піднесено до символу України. «Любіть свою вишневу Україну», - закликає Володимир Сосюра.

Поет.

Любіть Україну, як сонце, любіть,
 Як вітер, і трави, і води,
 В годину щасливу, і в радості мить,

Любіть у годину негоди...
 Любіть Україну у сні й наяву,
 Вишневу свою Україну.
 Красу її, вічно живу й нову,
 І мову її солов'їну.

Керівник гуртка. Тополя - символ рідної землі; символ дівочої вірності, краси..(слайд7)

Поет.

Тополі на волі
 Стоять собі, мов сторожи,
 Розмовляють з полем,
 І все то те, вся країна
 Повита красою...
 Неначе диво.
 А кругом широколисті тополі...

Біолог. Тополя містить і виділяє фітонциди (речовини, які очищують повітря від пилу та бактерій). Під тополею легко дихати. Якщо людина хоче пити, треба посмоктати гілочку тополі і спрага мине. Тополя стійка проти сполук сірки, хлору, і тому її садять у великих містах.

Тополя прекрасний фільтр (затримує 30 кг пилу, сажі за літо). Листки тополі використовують як барвник для фарбування тканин.

Лікар. Мазі та відвари з бруньок тополі мають цілющі властивості. Вони допомагають під час лікування ран, порізів, ударів, опіків.

Кореспонденти задають питання. (Приклади питань у додатках).

Керівник гуртка. Барвінок. Україну можна назвати барвінковим краєм. Прекрасна, осяйна ця рослина. Квітневої пори на коротких прямостоячих пагонах, розкриваються ніжні, кольору небесної блакиті п'ятипелюсткові квіти - це квітне барвінок..(слайд8)

Історик. Чому так люблять і шанують люди барвінок? Через нев'янучу зелень у середні віки барвінку приписували чудодійну силу, і вважали його символом вічності і постійності. Казали, що він оберігає від влади диявола і нечистої сили. І через те вішали над дверима оселі і ніколи не викидали на смітник, а лише у воду.

Біолог. Барвінок - трав'яниста вічнозелена рослина, яка зустрічається в дикому стані на Україні. Росте в лісах, на схилах та узліссі. Стебло стелиться по землі, листочки еліптичні, квіти поодинокі, великі, синьо-голубі, цвіте в травні.

Лікар. Траву барвінку застосовують при туберкульозі, дизентерії, коліті. Відвар трави п'ють при неприємному запаху з рота, при авітамінозі та зубному болі.

Поет.

Недавно ще гула метелиця,
 Іще лежить в низинах сніг,
 А вже барвінку листя стелиться
 Зеленим килимом до ніг.

Керівник гуртка. Чорнобривці. Немає України без біленої хати і чорнобривців, які милують око до сивих морозів.

Біолог. Чорнобривці - рід трав'янистих рослин. Їх біля 20 видів, які дико ростуть в південній і північній Америці. Це рослини з своєрідним запахом і жовтими, чи червонувато-жовтими квітами, є більші і вищі, які висаджують як декоративні в садах, особливо на Україні. Вважалося, що чорнобривці допомагають позбутися головного болю.

Поет.

Чорнобривців насіяла мати
У моїм світанковім краю,
І навчила співанки співати
Про надію квітучу мою.
Як на ті чорнобривці погляну,
Бачу матір стареньку свою...
Звучить пісня «Чорнобривці насіяла мати»
Кореспонденти задають питання.

Керівник гуртка. Соняшник. «На сонечко я схожий і сонечко люблю, до нього повертаю голівоньку свою». Соняшник упевнено інадійно увійшов у природний довкіл нашого краю. Золотогорова квітка на високому стеблі так і світиться, так і виграє, обертаючись за рухом сонця, тягнучись до нього.

Історик. Коли ізвідки з'явився соняшник в нашому краї? Батьківщина соняшника - далека Америка. Вперше насіння соняшника потрапило до Європи в 1510 році. Його привезли до Іспанії на одному з кораблів. Насіння висіяли у Мадридському ботанічному саду. Рослина добре прижилася. В Україні соняшник з'явився у XVII ст..(слайд11)

Біолог. Суцвіття у соняшника кошик, з насіння добувають олію.

Керівник гуртка (підсумкове слово). Отже, соняшник, заокеанський гість, вступивши на українську землю не тільки знайшов тут благодатний ґрунт для себе, а й органічно вписався в наші краєвиди.

Керівник гуртка. Мальви. У кожного народу є свої улюблені квіти. З давніх давен народною квіткою на Україні була рожа рожева, або мальва.

Біолог. Родина мальвових налічує 1600 видів. На Україні родина мальвових представлена 18 видами. Її батьківщина - Середня Азія.

Історик. Жила дівчина Меланія; красива й розумна. Одного разу вороги вбили її батька й матір. Меланія помстилася нападнику, а сама втекла в ліс. Та одного разу її підстерegli вороги і вона загинула від їх рук. Та на тому місці де її поховали вирости мальви. Мальва стала символом України, яка віками боролася за своє визволення і нарешті здобула свою незалежність..(слайд13)

Кореспонденти задають питання.(Приклади питань у додатках)

Керівник гуртка (підсумкове слово).

Рішення конференції від „__” __ 20__ року.

1. Узяти участь в операції „Калина”.

Посадити кущ калини у школі та вдома.

2. Вивчати українські народні пісні, звичаї вірші про символи України: барвінок, вербу, чорнобривці, мальву, соняшник, волошки

3. Відвідати українознавчі експозиції у музеях.

4. Кожного дня, кожну хвилину охороняти природу рідного краю. Чітко виконувати пам'ятку „Охоронця природи”

III. Заключна частина.

Керівник гуртка оцінює участь у грі кожного учасника .

Критерії оцінки:

1. Інформаційна ємність виступів.
2. Аргументованість.
3. Переконливість.
4. Знання матеріалу.
5. Активність .

Додатки

Немає України без калини

Сл. Г. Клок, муз. М. Ведмедері

1. Немає України без калини,

Як і нема без пісні солов'я:

А ми - народ, зернина від зернини,

В біді і щасті - ми одна сім'я.

2. Немає України без тополі,

Як і нема без сонця сяйва дня.

Ти без коріння - перекотиполе,

А корінь там, де вся твоя рідня.

3. Без рушників немає України,

Як без любові і життя нема.

Душа без України - мов руїна,

Пуста і мертва, холодно-німа.

4. Немає України без вербиці,

Без сивого Славутича-Дніпра.

Нап'юся живодайної водиці,

В ній зачерпну любові і добра!

Гей у лузі червона калина

Сл. Богдана Лепкого, муз. Левка Лепкого

Гей у лузі червона калина похилилася

Чогось наша Україна зажурилася.

А ми тую червону калину підіймемо.

А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо.

Марширують наші добровольці

Визволяти братів-українців визволимо.

А ми братів українців визволимо.
 А ми нашу Україну, гей-гей, розвеселимо.
 Гей у полі ярої пшенички золотистий лан,
 Розпочали Стрільці українські з ворогами тан,
 А ми ту ярую пшеничку ізберемо.
 А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.
 Як повіє буйнесенький вітер з широких степів.
 То прославить по всій Україні січових Стрільців.
 А ми тую стрілецьку славу збережемо,
 А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо.

Приклади питань, які задають кореспонденти:

Калина.

1. Чому цвіт калини порівнюють з весільним вбранням нареченої?
2. Чому раніше коли у сім'ї народжувалась дівчинка у дворі саджали калину?
3. Чи існують у народі загадки про калину? (Так)

Загадки

1. В лісі на горісі - червоні хустки висять.
 2. Навесні зацвіте білим цвітом,
 А в жнива - червоним плодом.
3. І не дівчина, а червоні стрічки має.
 4. Стоїть дід (півень) над водою
 З червоною бородою,
 Хто не йде, за борідку вщипне.
 5. Серед ліса - червоне плаття висить.
6. У вінку зеленолистім,
 У червоно у намисті
 Видивляється у воду
 На свою хорошу вроду.
 7. Серед лісу вогонь горить.
8. І не дівка, а червоне намисто носить.
 9. За хатиною в садочку
 У зеленому віночку
 Та в червоних намистах
 Стоїть дівка молода.
 І збігаються всі діти,
 Щоб на неї поглядіти.
 За намисто кожен - смик!
 Та й укине на язик.
10. У пучечках невеличких
 На куці живуть сестрички
 Восени хто гляне -
 Вмить добрішим стане:
 З гіллячок звисають,

Вогником палають

Що це за красуня дивна?

То в гаї стоїть... (калина).

11. Задаровує красою

Мати Україна,

Наче в лузі червоніє

Пишня... (калина).

Верба.

1. З яким деревом у весільних піснях порівнюється звінчана дівчина?

2. Які вербові вироби здавна уславлені в нашому народі? (Виготовляли легкі човни, олійниці, корита. З верби білої виробляли кобзи і бандури. Лоза використовувалася при виготовленні ясел для худоби.)

3. З лози якого дерева плели рибальське знаряддя, деталі одягу, іграшки, коші, коробки- «сівачки»?

4. Чи існують ігрові веснянки пов'язані з вербою? (Так. «На вербі», Гра «Довга лоза» (Дикі кози) та інші)

5. Чи фігурує верба в численних спостережливих народних порівняннях та висловах? (Так. Приклади: «Гнучкий, як лоза» «Дівка, як верба: де посадиш, там і прийметься», «Дівка, як верба: її не поливай, а вона росте», «Зігнувсь, як верба над водою», «Така правда, як на вербі груші», «Сук – не верба», «Добра, як з курки молока, а з верби петрушки», «Зелене, як лоза над водою», «гнеться, як лозина», «Високий, як лоза, а дурний як коза», «У його на вербі груші ростуть», «прийде Вербниця, назад земля вернеться», «Верболіз б'є до сліз», «Козячій кожух, вербові дрова – біда готова».)

6. В листі до російського художника М. Осипова Тарас Шевченко писав із Новопетрівського укріплення 20 травня 1856 року: «Ви мені пишете, щоб я вам писав про своє життя-буття. Ось Вам один епізод і – заважте – найбільш радісний. В 1858 році, коли мене переводили з Орської кріпості до Новопетровського форту – було це в місяці жовтні – я підняв на вулиці в містечку Гур'єві свіжу палицю й привіз її до форту і в гарнізонному городі ввіткнув її в землю, та й забув про неї; уже на весні городник нагадав мені, сказавши, що моя палиця росте. Вона і справді почала броститися. Я давай її поливати, а вона – рости, і вона тепер в діаметрі вершків із шість затовшки й сажнів щонайменш зо три заввишки, молода й пишна...» Про яке дерево тут йдеться?(Верба)

Вишня.

1. Яке повір'я існувало серед дівчат пов'язане з вишнею? (У деяких місцевостях України дівчата, мріючи про заміжжя, пересаджували узимку молоді вишеньки в діжки і тримали їх у теплій хаті. Якщо вишенька росла у хаті, то дівчинка скоро вийде заміж.)

Тополя.

1. Карл Ліней дав ім'я тополі «популюс». Що ця назва означає і як це пов'язано з нами українцями? (У буквальному розумінні слова «популюс» означає « народна». Люди в Україні здавна тополю полюбили і іменем дерева назвали такі поселення: Тополі, Тополівка, Тополеве, Тополя ...)

Чорнобrivці.

1. Чи є чорнобrivці в українському віночку? (Так . Вони є оберегом волосся)

Мальва.

Чи існують ще легенди про мальву? (Так, існує легенда про Малву, Ружу та Півонію)

Список використаних джерел:

1. А. Кондратюк «З вишневого саду» Просвіта 2007 р. 516 ст.
2. А. Кондратюк «Сосна золоторясна» Київ видавництво художньої літератури «Дніпро» 1995 рік
3. Т. Г. Шевченко «Кобзар»

УКРАЇНІ

Зубченко Ю.Б.,

народна поетеса с. Піддубне Великоновосілківського району Донецької області

Україно моя золота,
Шлях Чумацький і поле пшеничне,
Розквітає твоя доброта,
Твоя гідність і слава велична.

Не стоптали тебе вороги,
Не зламали кати ненависні,
Піднялася краса догори,
Розквітчає в вінку і намисті.

Шум вишневих садків навесні,
Чорнобrivці під батьківським тинем,
У гаях солов'їні пісні –
Це все ти, дорога Батьківщина.

Хай ніколи не згасне вогонь,
Що тримає усіх нас на світі,
До твоїх я схиляюсь долонь,
Ми усі твої, матінко, діти.

РОСЛИННИЙ СИМВОЛІЗМ ЯК КЛЮЧ ДО БІЛЬШ ПОВНОГО РОЗУМІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ РІДНОГО КРАЮ

(Дослідницька робота)

Михальчук Влада, учениця 5 класу Піддубненської загальноосвітньої школи I-III ступенів Великоновосілківської районної ради Донецької області, вихованка гуртка «Лікарські рослини» ДООЕНЦ

Керівник: Гнибίδα А.С., керівник гуртка «Лікарські рослини» Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Українська народна пісня, як і весь фольклор в цілому, у сучасному світі втрачає свою вагу. Але не втрачає своєї важливості для прийдешніх поколінь. Саме з метою популяризації народної пісні у побуті сучасних українців і виникає необхідність збирання, дослідження та обробки фольклорних матеріалів рідного міста, села, району.

Не минули цієї проблеми і учні нашої школи. Протягом багатьох років вони займаються збором фольклорних матеріалів своєї місцевості для збереження цього дорогоцінного скарбу рідного народу та подальшого його дослідження. Так, у 2012 році була випущена невеличка збірка, у якій вміщено пісні та легенди рідного краю, записані з вуст місцевих жителів. Деякі з них, нажаль, вже пішли з життя, але та спадщина, яку вони залишили по собі, є справді безцінною.

Саме на основі цієї збірки ми і проводили своє дослідження, яке полягає у аналізі місцевих пісень з боку наявності в них згадки про рослинні символи, та дослідженні їх ролі у змісті пісні, їх символізм по відношенню до всієї нації.

Народна пісня є своєрідним символом українського народу. На рівні з вишитим рушником та вінком зі стрічками, вона є певним оберегом для людини. І, звичайно, як і у рушникові та вінку, кожен елемент народної пісні має своє сакральне значення.

У нашій дослідницькій роботі ми взяли до розгляду лише згадки про рослинні елементи, які зустрічаються у народних піснях нашої місцевості, адже для цілісного розгляду народних пісень замало однієї роботи.

Вагома роль виконується рослинними символами. Це певне "зашифроване" повідомлення, інформація, яка передається всією сукупністю календарно-обрядових рослинних символів на протязі всього життя.

Символ (з грец. знак) - умовне позначення якого-небудь предмета, поняття або явища; художній образ, що умовно відтворює усталену думку, ідею, почуття. В українських піснях наявні традиційні уснопоетичні народні символи: сонце, місяць, зіроньки, човен, терен, верба, весна та ін [4].

У народних піснях зустрічаються назви найрізноманітніших рослини. Це і вінок з різнокольорових квітів, кожна з яких має своє значення, зрозуміле лише справжньому українцеві: троянда, ромашка, барвінок, чорнобривці, мальви і т.д. І дерева та кущі: калина, верба, дуб, тополя, тощо. Вони здавна уособлюють красу нашої України, духовну міць народу, засвідчують любов до рідної землі.

Також у піснях зустрічаються згадки про господарські культури: пшеницю, овес, льон, картоплю, буряки та багато інших рослин. Проте, в основному, ці рослини не мають у піснях ніякого символічного значення, а використовуються лише для створення повноцінної картини життя та побуту українського народу.

У збірці, на основі якої ми проводили аналіз, вміщено 24 пісні. Проте, лише у 14 з них присутні згадки про рослинні мотиви. Деякі з них повторюються, а деякі взагалі є, навіть, виключенням з правил. Пісні, які нас зацікавили: «Накрутили кучері дівчата», «Ой, вербиченько», «Ой, за лісочком», «Чорні очка», «Ой, дівчино, шумить гай», «Шуміла ліщина», «Ой, чий то кінь стоїть», «Ой, чие то поле», «Горіла сосна», «Над ставком», «Ой, чорна я си, чорна», «Цвіте терен», «Тиха вода» та «Колискова».

Загально відомо, що одна пісня може мати декілька різних варіантів, в залежності від місцевості виконання. Так і пісні нашої збірки можуть бути відомі людям зовсім в іншій формі.

При розгляді пісні «Накрутили кучері дівчата» ми бачимо згадку про квіти троянди.

Троянда – це королівський символ урочистої краси, особливої й величної вроди. Символізує вона і недоступну красу - красу, якою нелегко оволодіти - для цього вона озброїлась колючими шипами. Окрім усього, вона - символ небесної досконалості й блаженства, цнотливості й чистих земних пристрастей.

Наші предки ще називали її рожею або ружею, і була вона в них квіткою Лади і Лелі, богинь, котрі піклувалися жіночою красою, дівочим коханням і весняними весіллями, а тому й щастям наречених, дівочою чистотою та цнотливістю [5].

У даній пісні троянда, вплетена у косу дівчини, символізує її красу та цнотливість. А також певну неприступність та гордість, які у всі часи були притаманні нашим україночкам-красуням. І напряду пов'язана з весільним обрядом, так як коса для українського народу – це своєрідний символ цнотливості та незайманості. Тож недаремно у пісні, троянда вплетена саме в косу. А влітає її туди коханий парубок, котрий планує взяти дівчину за дружину.

Я ж тобі моя, чарівна вишне,
Сам троянди в коси заплету....
Що є краще за дівочі коси
І троянди вплетені у них.

А ще, цю пісню по праву можна вважати весільною, так як хлопець називає кохану «вишнею». А вишня - символ рідної землі та України, матері й дівчини-нареченої. Крім цього, вона символізує вічну весну-літо, красу та взаємну любов [5].

Ще одна пісня пов'язана з тим же символом «вишні» - це «Ой, у вишневому саду».

У наступній пісні «Ой, вербиченько» присутні згадки аж про три рослинні символи. Це м'ята, сон-трава та верба.

Ой, **вербиченько**, біле личенько,

Ще й шовкова **сон-трава**...
 Голос милого, ще й вродливого
 Ніжно кликав мене вдаль,
 Бринів за хатою **росою-м'ятою**,
 Подарував мені печаль.

М'ята - символ очищення й відвернення злих духів. А ще може уособлювати смуток і горе...[5].

За змістом пісні зрозуміло, що м'ята тут постає, як супутниця печалі, зради коханню. А у словосполученні «росою-м'ятою» - так і взагалі має значення нестримних сліз по втраченому коханню.

Сон-трава - символ таїни, снобачень і передбачень майбутнього. Однак, прогнози сон-трави, як правило, нещасливі або несприятливі [5].

Сон-трава виступає символом пам'яті, згадки про минуле кохання та таємниці, прихованої у серці молодої дівчини.

А верба - образ весни, Батьківщини, України і, разом з цим, жіночого смутку та вдівства.

Плакуча верба - символ журби...[5].

Тож ми бачимо, що усі рослинні символи цієї пісні містять у собі смуток, печаль, зраду та сльози. І м'ята, і сон-трава, і верба, котрі не дарма виявилися поєднані в одній пісні, завжди надають більшого трагізму у будь-який фольклорний твір.

Той же журливий образ верби з'являється і у пісні «Над ставком», де вона також символізує невимовний смуток дівчини, яка прощається з коханим, розуміючи, що він вже не повернеться до неї, а знайде собі іншу на чужині.

Над ставком, де колишуться віти,
Верболоз над горою заснув.

А калина, під якою домовляються зустрітися закохані після довгої розлуки – це символ зрілості дівчини.

В нашу весну цвістиме **калина**,
 Біля неї мене ти стрічай...
 Та дівчина прийшла до **калини**,
 А милого не було, й нема.

Тому червону калину часто використовують у весільних обрядах, де вона свідчить ще й про дівочу чистоту. Тобто хлопець обіцяє одружитися з дівчиною після свого повернення додому, але не виконує обіцянку. А ще калина – символ пам'яті. Тож хлопець хоче, щоб його не забули на Батьківщині, хоча сам і забуває про все.

В широкому смислі, калина - це символ вогню, українського роду і неньки-України, духовної нескореності й світлої пам'яті. Тому має бути біля кожної хати, біля кожної садиби [5]. Такі символи образ калини має у пісні «Колискова». Мати прагне, щоб її маленький синочок виростав міцним та здоровим, пам'ятав своє коріння та щиро кохав рідну землю.

На **калині** мене мати колисала,
 Щастя-долю в чистім полі виглядала.
 Ой, **калинонько** червона, не хилися,

Від землі ти сили, соку наберися...
 Знов **калина** коло млина розквітає,
 Мого рідного синочка забавляє...
 Пролягла тобі на зорі путь орлина,
 І в дорогу проводить **цвіт-калина**.

А пісня «Ой, за лісочком» може бути цікавою не лише літературознавцям, а й мовознавцям та лінгвістам, так як у ній присутня незвичайна назва квітки - «ромочки». Наше невеличке дослідження показало, що ця невідома квітка – звичайна ромашка.

Українська назва прийшла з латинської мови «*romana*» — «римська» та взята з польської мови. Від слова «роман» з'явилась зменшувально-пестлива форма «ромашка» [6]. Проте, така форма, як «ромочки» взагалі не використовується у наш час ні в побуті, ні в науці. І звідки на нашій території взявся саме такий варіант пісні - може показати лише більш глибоке дослідження саме цього явища.

Я рвала тобі **ромочки** білі,
 Кого чекала, того зустріла,
 В тихий садочок до мене, хлопче,
 Ніхто, крім тебе, стежок не топче.

А щодо символічного значення ромашки (ромочки), то вона символізує традиційний душевний, інтимний вибір за принципом «любить - не любить». І цьому вибору довіряється вже яке покоління закоханих.

Ромашку використовували навіть як захист від чар [5].

Образ ромашки (ромочки) тут постає, як зізнання в коханні. Дівчина нарвала коханому хлопцеві букет ромашок, тим самим, ніби даючи йому можливість вибору (любить, не любить). Та прагнучи захистити його від різних нападів, у тому числі від чар, щоб з ним нічого не трапилося в полі.

Ще у пісні ми знаходимо образ тополі, яка є символом дівочої краси, а також жіночого й дівочого суму, їх самотності. Тополя край дороги - це образ жінки чи дівчини, котрі чекають своєї долі чи свого судженого...[5].

...Сива зозуля та й закувала,
 Ой, закувала та й на **тополі**,
 Там дівчинонька гуляла в полі.

Також образ тополі зустрічається у пісні «Ой, чиє то поле». Пісня є дуже сумною і трагічною. А мотив перетворення дівчини саме в тополю використаний в пісні для зображення смутку жінки, котра чекає свого чоловіка з війни, стоячи при дорозі.

...Жала вона, жала, жала-вижинала,
 А як прийшов вечір, **тополею** стала.

У піснях «Чорні очка» та «Ой, дівчино шумить гай» ми звернули увагу на образ такої рослини, як лобода.

Постав хату, постав хату з **лободи**,
 Постав хату з лободи, з **лободи**, з **лободи**,
 А в чужую не веди, не веди.

Вона використовується, для означення якості тієї хати, на яку згодна дівчина, аби не йти в найми до свекрухи. Тобто, з лободи вийде дуже слабенька та тоненька хатинка. Як то кажуть «Хоч у курені, аби до серця мені».

Зазвичай лободу використовують, як символ слабкості, слабодухості, самотності та безсилості, що вказує також на стан душі молодої дружини.

До речі, ці дві пісні майже однакові за змістом, але виконуються на різну мелодію. «Чорні очка» - є веселою, танцювальною піснею. У ній головна героїня постає, як дівчина з веселою вдачею. Адже, терен позначає войовничу безгосподарність, бо не тільки «організовує» безладдя навколо себе, а й не допускає нікого для наведення порядку...[5].

Чорні очка, чорні очка, як **терен**,
 Чорні очка, як **терен**, як **терен**, як **терен**,
 Коли ми ся поберем, поберем.

А пісня «Ой, дівчино шумить гай» має повільну та сумну мелодію, зображуючи молоду дівчину, яка переживає внутрішнє потрясіння, через необхідність йти в найми до свекрухи.

Також образ терену є у пісні «Цвіте терен».

Цвіте **терен**, цвіте **терен**,
 А цвіт опадає.
 Хто з любов'ю не знається,
 Той горя не знає.

Терен - символізує важкі життєві дороги, бо, як кажуть, «через терни - до зірок», а також життєві страждання і муки, які представляє терновий вінок, уперше покладений на голову Христа [5]. Дівчина зазнає душевних страждань, через зраду коханого.

Дуже трагічною є пісня « Шуміла ліщина». У ній розповідається про гордовиту дівчину, та хлопця, котрий через кохання вбив власну матір.

Шуміла **ліщина**, шумів тихий гай,
 Вродливу дівчину козак покохав.

Образ ліщини у цій пісні має декілька значень. По-перше, ліщина у давніх слов'ян була символом Богині-Матері. А по-друге, ліщина часто була пов'язана з потусторонньою силою та смертю [5].

Сосна - символ життєвої сили і сильного характеру, вірності й стійкості. Окрім цього, символізує безсмертя й оберігає від нечисті. Вона - носій надійності й уособлення невибагливості та незмінної краси, що ґрунтується на простоті [5].

А те, що у весільній пісні «Горіла сосна» вона горить, прихований тайний зміст. Адже весілля для дівчини завжди дуже хвилююча подія, з якої життя молодої особи повністю змінюється. І саме ця неготовність та невпевненість у своєму майбутньому і зображено у спаленні сосни. Адже, вся та стійкість характеру враз зникає, через дівочий страх. Дівчина прощається з власною косою, як символ її скорого заміжжя.

Горіла **сосна**, палала,
 Під неї дівчина стояла,
 Русяву косу чесала....

Хоча дуб і є символом могутності та довговічності, цілісності й здоров'я проте у даній пісні («Ой, чорна я си чорна») цей образ виступає як символ молодих, здорових та гарних людей – дівчину та хлопця, які є доповненням один-одного. Вони ідеальна пара, жоден не поступається іншому у красі та кмітливості.

У полі два **дубочки**,
 Обоє зелененькі.
 Ми такі паровані, ми такі паровані –
 Обоє чорнявенькі.

У пісні «Тиха вода» ми бачимо образ пшениці. Але ця господарська культура не має ніякого символічного значення, а виступає лише як допоміжний образ, що забезпечив повноцінне зображення побуту українців, та відкрив нам деякі елементи українських народних обрядів. Адже дівчина чекала закінчення жнив, аби піти заміж.

Казав милий, казав милий, що мене попросить,
 Як у полі, як у полі **пшеницю** покосить...

А малина символізує несправжню, оманливу красу, на яку повівся хлопець. Від такої краси не отримаєш справжнього людського щастя, адже краса не вічна.

Не рви, милий, не рви, милий солодкі **малини**,
 Та й не люби, та й не люби навраз три дівчини...

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

- Усна народна творчість у наш час відходить на другий план, поступаючись місцем сучасному мистецтву. Проте без розуміння фольклору певного народу, неможливо зрозуміти і подальший розвиток його пісенної творчості.
- Збирання та аналіз фольклору свого села, міста, району – є дуже важливою справою. І залучення дітей до такої роботи є корисною для загального розвитку сучасної дитини, для виховання патріотизму та поваги до рідної мови і культури.
- Рослинні мотиви українських народних пісень є дуже різноманітними. Одна і та сама рослина, іноді може мати зовсім різне символічне значення, в залежності від контексту. І тому кожна пісня має бути розглянута окремо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтович В. Міфи та легенди давньої України / В. Войтович. – Тернопіль: Навчальна книга □ Богдан, 2009. – 408 с.
2. Гордійова Л. О. Червона калина / Л.О. Гордійова // Позакласний час. □ 2006. □ №1/2. □ С. 81-83.
3. Замуля Л. М. Наша берегиня / Л. М. Замуля // Позакласний час. □ 2006. □ № 1/2. □ С. 85-86.
4. <http://edportal.net/referaty/kultura-i-iskusstvo/126236/>
5. http://ukr-pisni.at.ua/publ/stati_na_narodnoj_muzyke/ukrajinskij_folklor/3-1-0-11
6. <https://sites.google.com/site/ukrainianfolklor/>
7. Словник української мови в 11 т./ <http://sum.in.ua/s/Symvol>
8. <http://about-ukraine.com/index.php?text=446>

ДОДАТКИ

ІЗ ВИСТУПУ КОМАНДИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ФЕСТИВАЛІ ПАТРІОТИЧНИХ ДІЙ

*В нашій краї лиха біда:
Вже два роки іде війна.
Блокпост, АТО, переселенець...
Тепер – це не просто слова.*

На політичній мапі Донецька область сьогодні розділена та перетворилась на прикордонний регіон, зону проведення АТО, ведення інформаційної війни.

Але життя продовжується, і навіть у прифронтових містах садять дерева та проводять природоохоронні акції.

Сьогодні ми на Всеукраїнському фестивалі патріотичних дій. На нашу думку: «Патріот – це людина, яка не просто любить свою країну, а й все РОБИТЬ для своєї Батьківщини. Кожен на своєму місці».

Ми, діти, - об'єкт соціального оптимізму, точка зростання нової України.

Ми - гуртківці Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, переміщеної установи, що тепер розташована в м. Краматорськ. Український Краматорськ!

ДООЕНЦ поновив свою роботу на початку 2015-2016 навчального року. За цей рік юннати Донецької області брали участь майже у всіх заходах Національного еколого-натуралістичного центру та показували високі результати. В жовтні у навчальних закладах 12-ти міст та районів області діти грали в еколого-патріотичну гру «Паросток». В 70-ти закладах освіти до Дня захисника України працювали виставки квіткових композицій. Найкращі роботи експонувалися на обласній віртуальній виставці. В листопаді в нашій школі № 25 м.Краматорська пройшла міжрегіональна конференція «Ковиловий степ». Учасниками Конференції стали 112 учнів загальноосвітніх шкіл з міст та районів Донецької області, а також з Луганської, Харківської, Херсонської областей України. В лютому на конференції «Біологічні дослідження та винахідництво» 143 учні з 14 міст та районів області обмінювалися своїм досвідом у вивченні природи рідного краю. В квітні у нас відбулася конференція «Екологія та здоров'я». Свої дослідження учні проводять у національному парку «Святі гори», у регіональних ландшафтних парках «Краматорський», «Клебан-Бик», «Меотида», у заповіднику «Крейдяна флора» та ін.

Протягом року роботи юних майстрів виставлялися на обласних виставках: «Природа та творчість», «Вифлеємська зірка», «Збережемо первоцвіти», «Благовіст». На виставку «Збережемо первоцвіти» надійшло аж 350 творчих робіт. Обласні інтернет-вікторини стали вже традицією. В цьому році пройшли вікторини «Юний екоерудит», «Цікава ботаніка», «Квіти-символи України». Наші вікторини – відкриті для усіх бажаючих, то й і вас запрошуємо взяти участь і перевірити свої знання.

Юннати Донеччини мають тісні стосунки з бійцями української армії, які є постійними гостями у навчальних закладах області. Ми збираємо для армії кошти, продукти харчування, одяг. На Великдень збирали пасхальні кошики.

Навесні у нашій області пройшов благодійний марафон з плетіння маскувальної сітки для військових. Тоді ж ми сплели і цей прапор. Ми доглядаємо за могилою воїнів, загиблих під час АТО. У наших найближчих планах – розбити квітники на могилі українських десантників на трасі Краматорськ-Слов'янськ

Ми Донецького краю діти,
Але де би ми не були
Дуже хочемо, щоб в країні
Не було, не було ВІЙНИ !
Як же хочеться йти до школи
не ховаючись... просто йти...
Посміхатися, як всі діти,
А не плакати від війни.
Як же хочеться, щоб навколо
Як колись, як тоді, до війни
Навкруги щоб були троянди,
Не руїни, не блокпости...
Щоби люди всі працювали
І сміливі чоловіки
Обнімали свою родину
І вдома з дітьми були.
Ми... Донецького краю діти
Але де би ми не були
Дуже хочеться,
щоб на світі
НЕ БУЛО, НЕ БУЛО ВІЙНИ !

ГІМН ЮННАТІВ ДООЕНЦ

Сл.Гнибiди О.А.,

на мелодiю пiснi «Философы в тринадцатъ с половиной»

1. Ми впевнено крокуем в майбуття,
Хай голос наш на цiлий свiт лунає.
Юннатiвська родина золота
Вкраїну калинову прославляє.

Приспiв.

І в день ясний, і, навіть, у негоду
Юннатам всiм про Землю треба дбати.
Ми збережемо і захистимо Природу,
Бо це – наш дiм і наша рiдна мати.

2. За чистоту полiв, лiсiв, рiчок
Людей усiх ми будемо закликати,
Розчистимо вiд смiття потiчок,
Посадимо ми квіти бiля хати.

3. Сьогодні клич наш лине до зiрок:
Земля одна й для всiх вона єдина,
Ми вiзьмемося за руки, зробимо крок,
Щоб квітла наша ненька Україна.

4. Юннатiв наших об'єднав ДООЕНЦ,
Ми всi тут друзi і сiм'я єдина,
Летить хай пiсня наша до небес,
Щоб знали - краща в свiтi Україна.

Методичний збірник

Впровадження
інноваційних форм роботи
з національного виховання
у творчих об'єднаннях
еколого-натуралістичного
напрямку

Відповідальна за випуск Гнибіда О.А.

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр
м.Краматорськ – 2016

